

Kulturmiljöutredning till planprogram Brunnsnäs
 Brunnsnäs 2:9, Brunnsnäs 2:8 samt del av fastigheterna Bogesund 1:3,
 Bogesund 1:4 och Brunn 11:95, Ulricehamns kommun

ULRICEHAMNS
 KOMMUN

BESTÄLLARE

Ulricehamns kommun

Beställarens kontaktpersoner:

Planarkitekt Hanna Hedin

Samhällsplanerare Ludvig Simonsson

KONSULT

WSP Sverige AB

411 40 Göteborg

Besök: Ullevigatan 19

Tel: +46 10 7225000

WSP Sverige AB

Org nr: 556057-4880

Styrelsens säte: Stockholm

www.wsp.com

PROJEKTGRUPP WSP

Författare

Bebyggelseantikvarie Susanne Fredholm

Uppdragsansvarig, granskning och kartor:

Bebyggelseantikvarie Adam Augustsson

Innehåll

INLEDNING	4
RESULTAT.....	6
Kulturhistoriska värden.....	6
Synbilder & rekommendationer.....	8
Förslag inför exploatering	14
Förslag på bestämmelser på plankartan - Huvudbyggnaden.....	18
Förslag på bestämmelser på plankartan - Flyglar	19
FÖRUTSÄTTNINGAR.....	20
Kulturmiljölagen	20
Plan- och bygglagen.....	20
ÖVERGRIPANDE HISTORIK	22
ÖVERGRIPANDE LANDSKAPSBESKRIVNING.....	28
KARAKTÄRSOMRÅDEN MED VÄRDEBÄRARE	30
Säteriområdet	31
Strandområdet	44
Betesmarker	46
Bergig, skogig bäckmark.....	50
REDOVISNING AV SYNBILDER	52
KÄLLFÖRTECKNING.....	56

INLEDNING

Brunnsnäs säteri är som helhetsmiljö en representant för de vid sjön Åsunden så karaktäristiska herrgårdsmiljöerna. Ek hagarna rymmer ett flertal mycket grova träd med höga biologiska värden. Säterimiljön har en äldre välbevarad bebyggelse som återspeglar en lång agrarhistorisk kontinuitet. Flera ängs- och hagmarksobjekt ingår också i det upplevelserika landskapet.

En av de södra flyglarna tillhörande Brunnsnäs säteri, med utsikt över Åsunden och Ulricehamns stadskärna.

Syfte

Syftet med utredningen är att i ett tidigt skede få kunskap om förutsättningarna för planerad bebyggelseutveckling med avseende på områdets kulturmiljövärden.

Inom fastigheterna Brunnsnäs 2:9, Brunnsnäs 2:8 samt del av fastigheterna Bogesund 1:3, Bogesund 1:4 och Brunn 11:95 i Ulricehamn ska det enligt granskningsförslaget av kommunens nya översiktsplan planeras en ny stadsdel samt ett nytt fri-luftsområde. För att i ett tidigt skede utreda områdets förutsättningar och skapa en planeringsgrund för hur den nya stadsdelen kan och bör utvecklas ska ett planprogram tas fram. Området för planprogrammet omfattar kulturhistoriskt intressanta miljöer så som Brunnsnäs Säteri, äldre ängs- och betesmarker och flertalet fornlämningar. Med anledning av detta ska områdets kulturmiljövärden utredas.

Metoder och upplägg

Utredningens metoder består av text- och kartanalys samt okulär inventering vid platsbesök. Tidigare utredningar och bygglovsritningar ligger till grund för både byggnaders och landskapets historik och beskrivning. Med utgångspunkt i en rektifiering av enskifteskartan från 1810, häradsekonomska kartan från 1897, samt ekonomiska kartan 1935 har markgränsers förändring över tid kunnat karteras. Genom platsbesök och registrering i GIS-appen Collector har lämningar idag kunnat stämmas av mot de historiska gränserna. Byggnaderna har inventerats och registrerats i Collector.

Resultatet är ett visuellt tillgängligt underlag av områdets kulturmiljökvaliteer. Beskrivningar av kulturhistoriska värden och kulturhistoriskt innehåll förmedlas i kartor med olika skrafferingar samt i kortfattade texter och fotografier.

Kulturhistoriskt värde

Som utgångspunkt används Riksantikvarieämbetets definition av kulturhistoriskt värde; ”de möjligheter materiella och immateriella företeelser kan ge vad gäller att inhämta och förmedla kunskaper om och förståelse av olika skeenden och sammanhang – samt därigenom människors livsvillkor i skilda tider, inklusive de förhållanden som råder idag.”

per om och förståelse av olika skeenden och sammanhang – samt därigenom människors livsvillkor i skilda tider, inklusive de förhållanden som råder idag.”

Synbilder

Identifierade kulturhistoriska värden beskrivs i form av synbilder från olika platser inom och omkring planområdet. Synbilderna är ett representativt urval av platser varifrån kulturmiljön som helhet, med dess ingående värden, särskilt väl kan upplevas. Varje synbild kompletteras med rekommendationer och förutsättningar för gestaltning av planförslaget.

Tidigare utredningar

Kulturmiljöprogrammet beskriver Brunnsnäs och Strand översiktligt. Älvsborgs länsmuseum utförde en Byggnadsminnesutredning av Brunnsnäs 1994. Utredningen har varit ett användbart underlag i arbetet att beskriva historik och bebyggelse samt kulturvärden inom säteriet. Även omgivningarna behandlas i vissa delar och har varit nyttiga i detta projekt.

RESULTAT

Kulturhistoriska värden

På följande sidor sammanfattas planområdets kulturhistoriskt värdebärande karaktärsdrag. Bedömning görs av möjligheterna att genom bebyggelsen och landskapet utvinna och förmedla kunskaper om olika skeenden och sammanhang. Med hjälp av synbilder sammanfattas därefter värdena, varpå rekommendationer för framtida förändring av planområdet baseras.

Det agrara tidsdjupet

Äldre säteristruktur

- En välbevarad säterianläggning från 1770-talet med huvudbyggnad och fyra flyglar med nyklassicistisk prägel placerad i ett typiskt strandnära läge.
- Traditionsenlig bebyggelseplacering på ås, väl synlig från Ulricehamn och inom planområdet.
- Rester av engelsk park (1810), bestående av hamlade lindar i två rader med avslutande tätare radsystem.

Yngre agrar bebyggelsestruktur

- Samlad agrar struktur med ladugård och vagnsbod (1942) med traditionell taklutning, rödfärgade fasader, tät placering mot gårdsplan.

- Bostadshus intill ekonomibyggnader, 1,5 planshus med nationalromantisk prägel typisk för 1900-talets början.
- Vindskydd för betesdjur (okänt tillkomstår)

Lämningar av odling, bete och äng

Hag- och utmarker

- Karga klippor med äldre träd, bland annat ek, speglar en kontinuitet i det historiska lantbrukets betesmarker.
- Åsakullen som tidigare utmark, idag tätbevuxen med gran och lövträd.

Agrara lämningar - gränser och objekt

- Rester av långa, med terrängen följsamma stenvägg med större, rundade stenar.
- Odlingsröse med stenar av olika storlek, belägen invid åkermark, påvisar lång kontinuitet av agrar verksamhet.
- Kallkälla som troligtvis använts för kreaturen, avgränsad av bergvägg. Bredvid en fålla omgärdad av en stenvägg samt en tillhörande kort fägata.

Uttryck för rekreation och lärande

Yngre kulturhistoriska lämningar

- Minnesstenar och samlingsplats (1910-tal) uppförda inom ramen för stilbildande bibelskola.

Yngre rekreativ anknytning bebyggelse

- Pensionat (tidigt 1900-tal) avses placerat i naturskönt läge mellan Åsakullen och sjön.
- Åsastugan (1900-talets mitt) knuten till allmänna rekreativ aktiviteter.

Vägnät och stigar

Äldre infartsväg

- Grusbelagd delsträcka leder över bro på sten grund upp mellan norra flyglarna (1770).

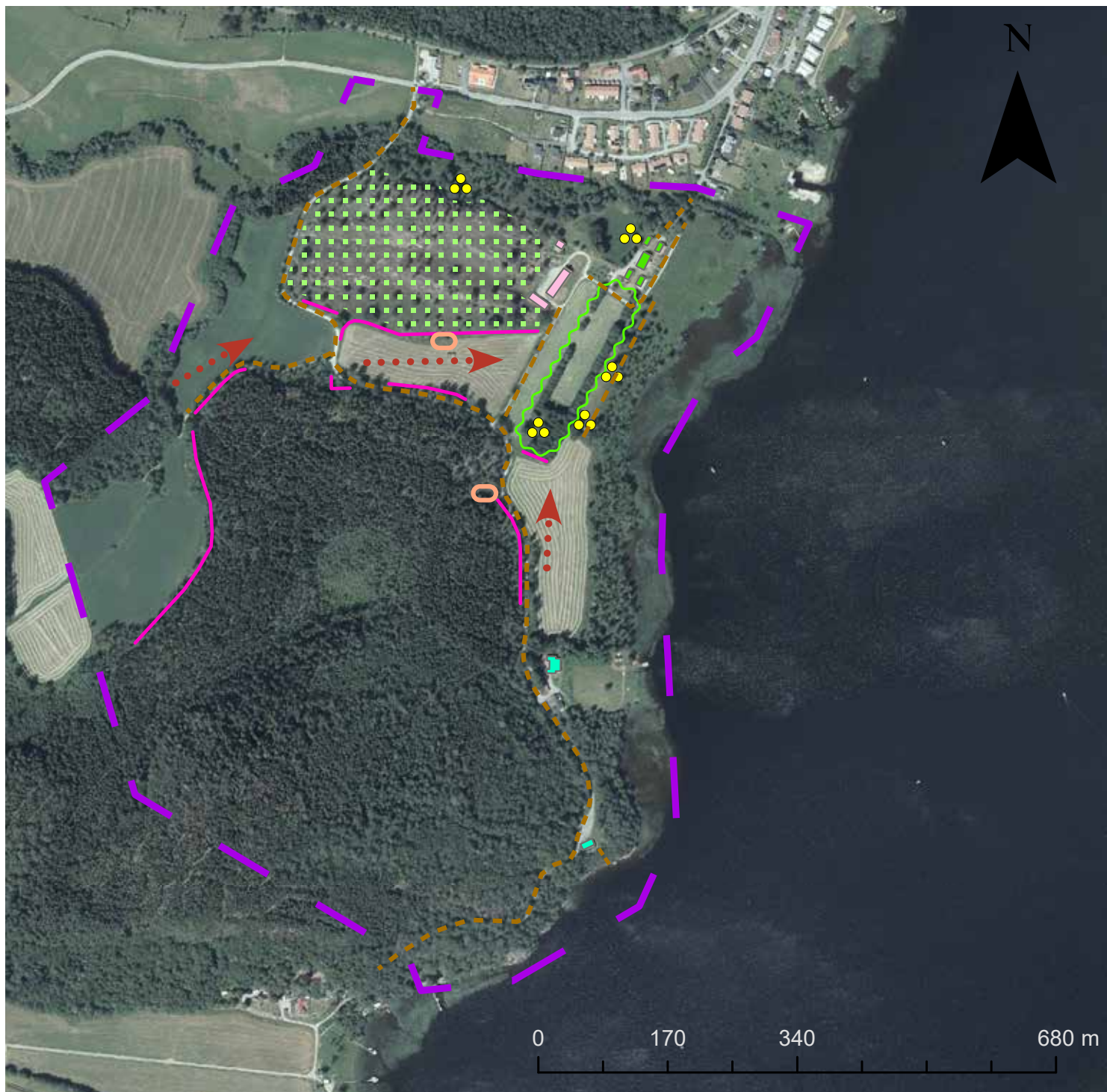
Yngre väg

- Förlängning av infartsväg öst om säteri-byggnaderna (1900-tal) på stensatt platta och dragen inom parkalléns norra del.
- Grusbelagd, slingrig genomfartsväg (mitten av 1900-talet) som kopplar samman säteriområde med f.d. pensionat och rekreativ aktiviteter. Dragningen följer historisk gränsdragning mellan odling, bete och äng.

Stigar

- Promenadstråk längs parkallén och bland minnesstenar.
- Stenbelagd trappa längs bergvägg från Åsastugan ner mot badplats.

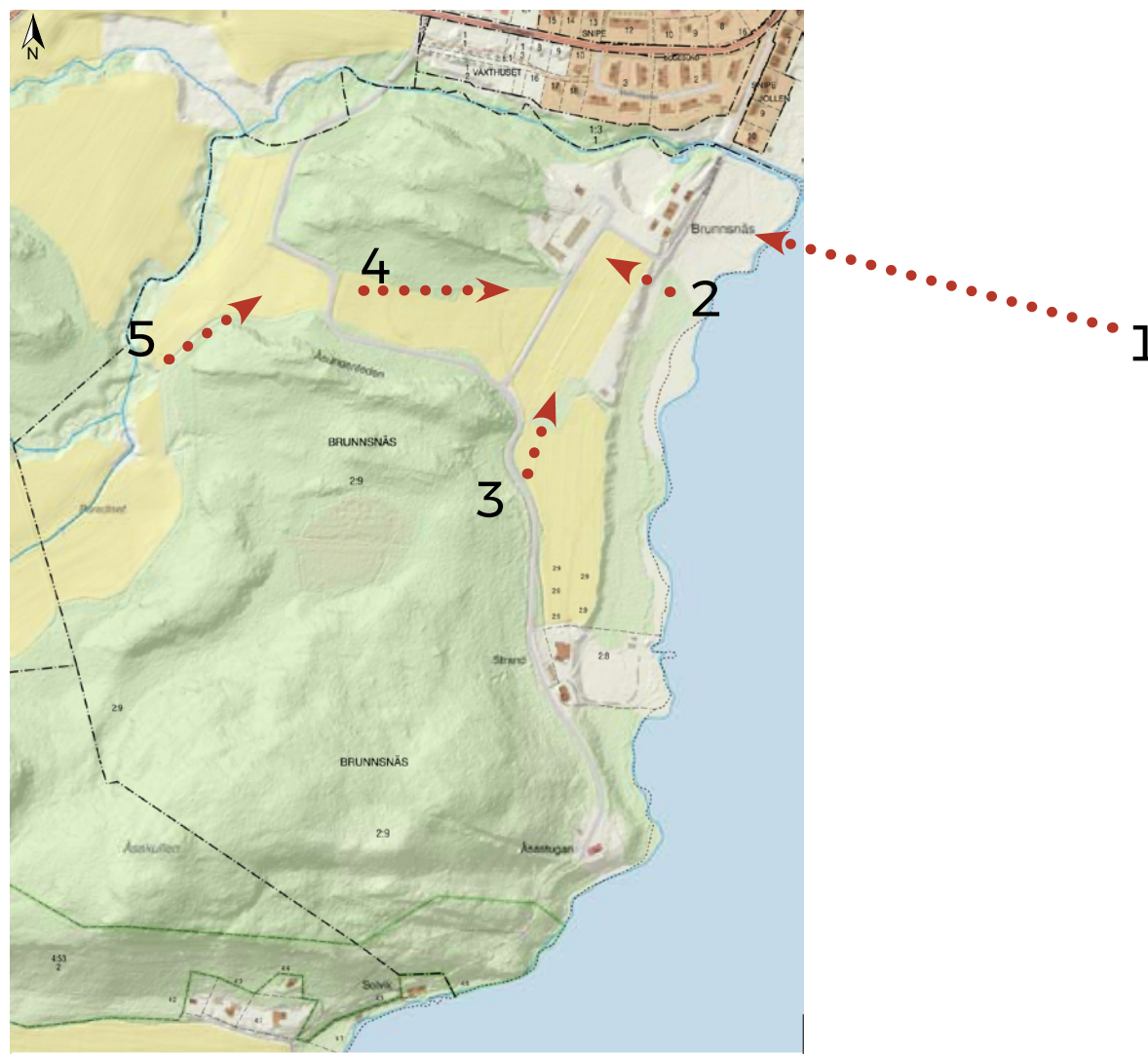
- Äldre säteribebyggelse
- Yngre agrar bebyggelse
- Yngre rekreationsanknuten bebyggelse
- Rester av engelsk park
- Äldre hag- och utmark
- Agrara gränser
- Vägnät och stigar
- Minnesstenar och samlingsplats
- Odlingsröse och lämningar av fädrift
- Utblick

Synbilder & rekommendationer

Från vissa platser kan kulturmiljön som helhet särskilt väl upplevas. Varje synbild fungerar som en samlad, visuellt kondenserad bild av de företeelser och sammanhang med kulturhistoriska värden som identifierats i utredningen och som redovisas på föregående karta.

Synbilderna visar på de värden som är utgångspunkt för rekommendationer som anger kulturmiljövårdande ingångar till val av placering och utformning av förändringar i planområdet.

I många fall handlar rekommendationerna om att bibehålla en bebyggelsestruktur eller företeelse i landskapet. I några få fall handlar rekommendationerna om att bevara enskilda objekt. Det är strukturens eller objektets värde för det kulturhistoriska sammanhanget som avgör rekommendationen.

 Utredningsområde   Synbild

Synbild 1

- Nyklassicistisk, samlad säterianläggning på sjönära ås. Symmetrisk och hierarisk struktur med dominerande huvudbyggnad flankerad av flyglar väl synliga från vattnet, med ekonomibyggnader och parkallé mot sydväst.
- Insyn, utsikt och samspel med vattnet möjliggörs genom glest bevuxen gräsäng.
- Mindre björkallé längs stig intill bäckfåran som avgränsar planområdet mot norr.
- Etappvis stegring mellan gräsäng, ås och röjda hagmarker på höjden, med berg i dagen och enstaka äldre träd såsom ek och tall. Mot norr lummiga omgivningar i närheten av nordlig bäckfåra.
- Infartsväg av äldre karaktär över bro på sten grund, förgrenas i en äldre sträckning upp mot norra flyglarna och en senare tillkommen, terrasserad sträckning framför säteribyggnaderna.

Rekommendationer synbild 1

- Den agrara bebyggelsen och parkmiljös samlade, symmetriska och hierarkiska struktur värnas. Området är känsligt för nybyggnation som bryter upp symmetrin och den hierarkiska strukturen, eller dominerar

Synbild 1. Säteribyggnaderna från centrala delarna av Ulricehamn.

- intrycket på bekostnad av huvudbyggnaden.
- Samspelet med vattnet värnas, gräsäng bör hållas fri från höga träd, och sjökanten bör hållas fri från byggnation som påverkar insyn och utsikt.
  - Bäckfårans grönskande och avgränsande funktion med mindre björkallé intill värnas.
  - Områdets topografi med etappvis stegring från gräsäng, bebyggd ås och betesmarkens

- höjder med berg i dagen och grönska med särskilt ekträd och tall bör tas tillvara inom planområdet. Bebyggelse på betesmarken höjder undviks, fortsatt röjning/bete eftersträvas.
- Äldre karaktär på infartsväg inklusive terrassering värnas. Bredd och uppbyggnad bör hanteras varsamt. Vägsträckning inom lindalléns gränser bör undvikas.

Synbild 2

- Odlingsmark inom yta mellan två rader av kraftigt hamlade lindar som sammantaget utgör en del av f.d. engelska parken.
- I fonden, samlad agrar bebyggelse med ekonomibyggnader och arrendebostad med gemensamt uttryck i skala och höjd samt röd/vit/gul färgsättning kring mindre gårdsyta.

Rekommendationer synbild 2

- Ytan inom f.d. engelska parken bör lämnas öppen och obebyggd så att lindarnas sammanhängande funktion förblir tydlig. Fortsatt funktion som odlingsmark alternativt parkmiljö med låga strukturer (ursprungligen med ett rätlinjigt system av sandgångar) har en historisk förankring och är eftersträvnadsvärt.
- Karaktär av samlad agrar bebyggelse bör värnas. Nybyggnation tätt in på ekonomibyggnaderna eller vid gårdsyta bör undvikas, som riskerar bryta upp höjd, skala och färgsättning.

Synbild 2. Från östra långsidan av lindallén mot ekonomibyggnader och arrendebostad.

Synbild 3

- En bibehållen historisk struktur mellan barr- och lövskogsbevuxen sluttning (tidigare beteshage) och slingrande grusväg kantad av åkrar.
- Täta trädrader i f.d. engelska parkens södra del består av hamlade lindar berättar om historisk beskärning och 1800-talets trädgårdsideal.
- Minnesstenar inklusive domarringsliknande strukturer nära intill och mitt bland de skyddande träden berättar om säteriets kristna verksamhet under tidigt 1900-tal.
- Stenmur markerar tydligt gräns mellan parkalléns lindar och odlingsmark.
- Sedan 1800-talet kontinuerligt brukad åkermark, som möjliggör långa siktlinjer och en helhetsförståelse för säteriets bebyggelse- och landskapsmässiga sammanhang.

Rekommendationer synbild 3

- Grusvägens bredd och följsamma dragning längs tall- och lövskogsbevuxen sluttning bör bibehållas.
- Parkstruktur med täta rader av hamlade lindar bibehålls. Minnesstenar bevaras, och sammanhanget mellan parkens träd och min-

Synbild 3. Från grusväg öst om Åsakullen, mot trädallé samt säteri- och ekonomibyggnader.

- nesstenar värnas.
- Gräns mellan parkalléns lindar och odlingsmark bör förbli tydlig, stenmur bevaras.
- De långa siktlinjerna, som möjliggörs av åkermarkens öppna ytor, bör värnas och integreras

i ny gestaltning av området. Synbilden visar var det bebyggelse- och landskapsmässiga sammanhanget är särskilt känsligt.

Synbild 4

- Parkallén med kraftigt hamlade lindar framkommer i sin helhet. Dess fria inre ytor möjliggör förståelse för parkens uppbyggnad och långa siktlinjer, särskilt vintertid, mot Åsunden och Ulricehamn i bakgrunden.
- Grusväg markerar historisk koppling mellan ekonomibyggnaderna och Åsakullens utmarker.
- Mötet mellan öppen åker och beteshage, avgränsad av stengärdesgård och odlingsröse, berättar om historiskt förankrade agrara strukturer.
- Röjd beteshage med äldre ekar och enstaka lövträd och buskar på höjdsluttning med berg i dagen som tillsammans med närliggande gårdsbebyggelse bidrar till miljöns agrara tidsdjup.
- Sedan 1779-talet kontinuerligt brukad åkermark, som möjliggör långa siktlinjer och en helhetsförståelse för säteriets landskapsmässiga sammanhang.
- Fotot är taget från grusväg i N-S riktning, som utgör en historiskt förankrad skiljelinje mellan de två äldsta delarna av odlingsmarken.

Synbild 4. Från grusväg i N-S riktning mot öst, med parkallé och Ulricehamns bebyggelse i fonden.

Rekommendationer synbild 4

- Parkallén med dess uppradade träd och fria inre yta bibehålls i sin helhet.
- Grusvägens dragning värnas. Fri yta mellan parkallé och grusväg möjliggör fri siktlinje.
- Tydlig stengränsdragning mellan öppen åker och beteshage bibehålls. Odlingsröse värnas.
- Höjdsluttning (betesbage) bör fortsatt röjas, äldre ekar och andra skyddsvärda träd värnas. Bebyggelse på beteshage och i direkt anslutning till stengärdesgård och odlingsröse undviks.
- De långa siktlinjerna, som möjliggörs av åker-

markens öppna ytor, bör värnas och integreras i ny gestaltning av området. Synbilden visar var det landskapsmässiga sammanhanget är särskilt känsligt.

- Existerande historisk vägdragning över åkermark bör nyttjas, medan ytterligare vägdragning över åkermark undviks.

Synbild 5

- Tydlig karaktärsskillnad mellan odlingsmark och beteshagar (Åsakullen idag skogsbevuxen) som kommer av bibehållna strukturer jämte kontinuerlig utvidgning av åker på tidigare ängsmark. Åkermarken har i delar odlingshävд sedan 1770-talet.
- Stengärdesgårdar för fädrift berättar om historisk markanvändning
- Slingrande grusvägar följer naturgivna förutsättningar för maximal odlingsmöjlighet.

Rekommendationer synbild 5

- Möjligheten att uppleva och förstå karaktärsskillanderna mellan olika agrara strukturer bör värnas och integreras i ny gestaltning av området. Odlingsmark mellan höjderna bör fortsatt lämnas öppen.
- Stengärdesgårdar värnas.
- Grusvägarnas bredd och följsamma dragning längs sluttningarna bör bibehållas.

Synbild 5. Från slutet av grusväg i västra delen av planområdet mot åkermark och beteshage. Till höger Åsakullen och äldre stengärdesgård.

Förslag inför exploatering

Nedan följer rekommendationer och förslag på var det kan vara mindre olämpligt att exploatera, relaterat till Ulricehamns kommuns områdesindelning för exploatering. Området där det är direkt olämpligt att exploatera (inbegriper 2, 3a, 4, 5 samt B och CI,) markeras på "känslighetskarta" på nästa uppslag. Vidare presenteras där rekommendationer kring hur det kan vara lämpligt att exploatera med avseende på material, volym, skala etc. Avsnittet avslutas med förslag på planbestämmelser för huvudbyggnad och flyglar.

Område för väganslutning (grå)

Området är lämplig för väganslutning.

Säteriområdet (gult)

Säteriområdet är Brunnnsnäs kulturhistoriskt viktiga kärnområde och ingen ytterligare stadsdelsutveckling bör ske inom eller i direkt anslutning till området.

Område för friluftsliv (grön)

Området är känsligt för kraftig exploatering. Vid utveckling för friluftsliv bör landskapets förutsättningar vara styrande, där biologiska värden, dramatiska höjder och utblickar värnas. Agrara gränser och stenterrasser längs grusvägens dragning

bör bevaras. Här finns möjligheter att återinföra betesmarker samt utglesning av trädpartier.

Osäkra områden för stadsdelsutveckling (lila)

1. Planområdets kärnvärden är kopplade till säteri-bebyggelsen och landskapsstrukturer i dess direkta närhet, varpå område 1 kan vara lämpligt för exploatering. Delområdet har omvandlats från beteshage/äng till åkermark under 1800-talet. Särskild hänsyn bör tas till agrara gränser i form av stenmur intill Åsakullens västra avslut mot bäck och åkermark.

2. Kullens höjd och historiskt bruksmässiga sammanhang med säteri-bebyggelsen som betesmark medför att område 2 inte är lämpligt för exploatering. Exploatering på höjden medför att den historiska läsbarheten i siktlinjer från Ulricehamns stad mot säteri-bebyggelsen riskerar förändras negativt. Viktiga agrara lämningar i form av äldre träd och stenmurar i kullens södra del bör värnas.

3. I områdets norra del (3a) som står i direkt kontakt med säteri-bebyggelsen och parkområdet är exploatering inte lämplig. Sjökontakt och siktlinjer från Ulricehamns centrum mot säteri-bebyggelse och höjd med betesmark där bakom bör värnas. Områdets södra del (3b) är mindre känsligt.

Område för stadsdelsutveckling (röd)

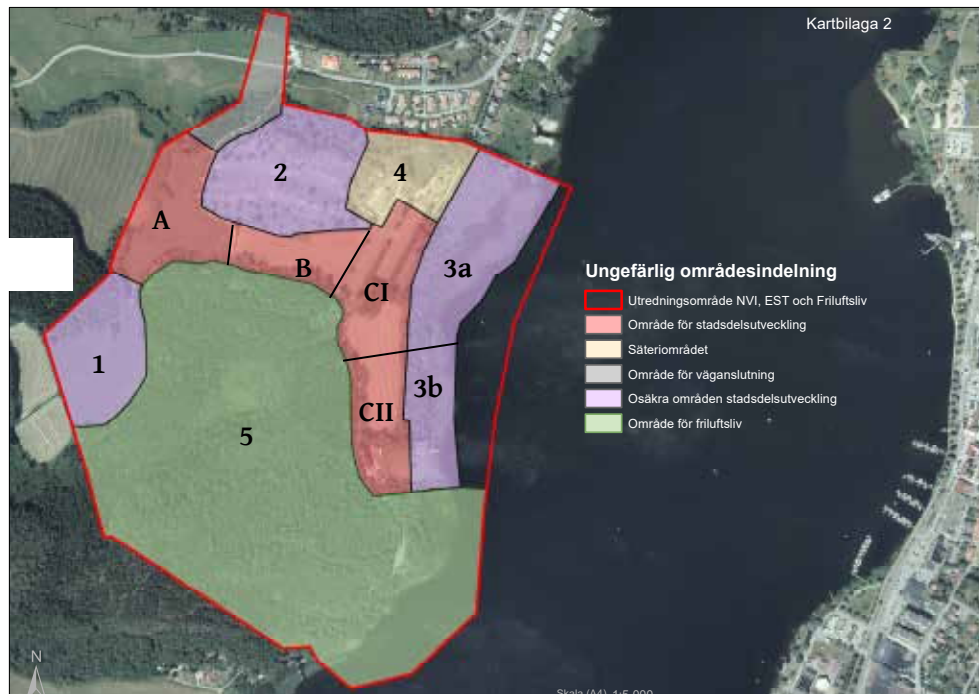
A. Området längst från säteri-bebyggelsen och parkmiljön är minst känslig för exploatering. Här bör naturförutsättningar vara vägledande och agrara gränser i form av stenmur och vägsträckning bör värnas.

B. Område närmare säteri-bebyggelsen och parkmiljön är mer känslig för exploatering. Ju längre österut, desto högre känslighet. Åkermark mellan de två höjderna med f.d. beteshagar är avgörande för förståelsen av kringliggande stenanläggningar och agrara gränser. Siktlinje mot parkmiljö från område B, och särskilt från väg mellan område A och B, bör värnas.

CI. Område med parkmiljö är mycket känsligt för exploatering. Här bör ny bebyggelse helt undvikas. Att återställa den historiska parkmiljön skulle istället gagna den kulturhistoriska läsbarheten.

CII. Området är känsligt för exploatering, särskilt i närheten av parkmiljön. Av särskild vikt är möjligheten att från grusvägen kunna uppleva och förstå parkmiljön och säteri-bebyggelsen i sin helhet.

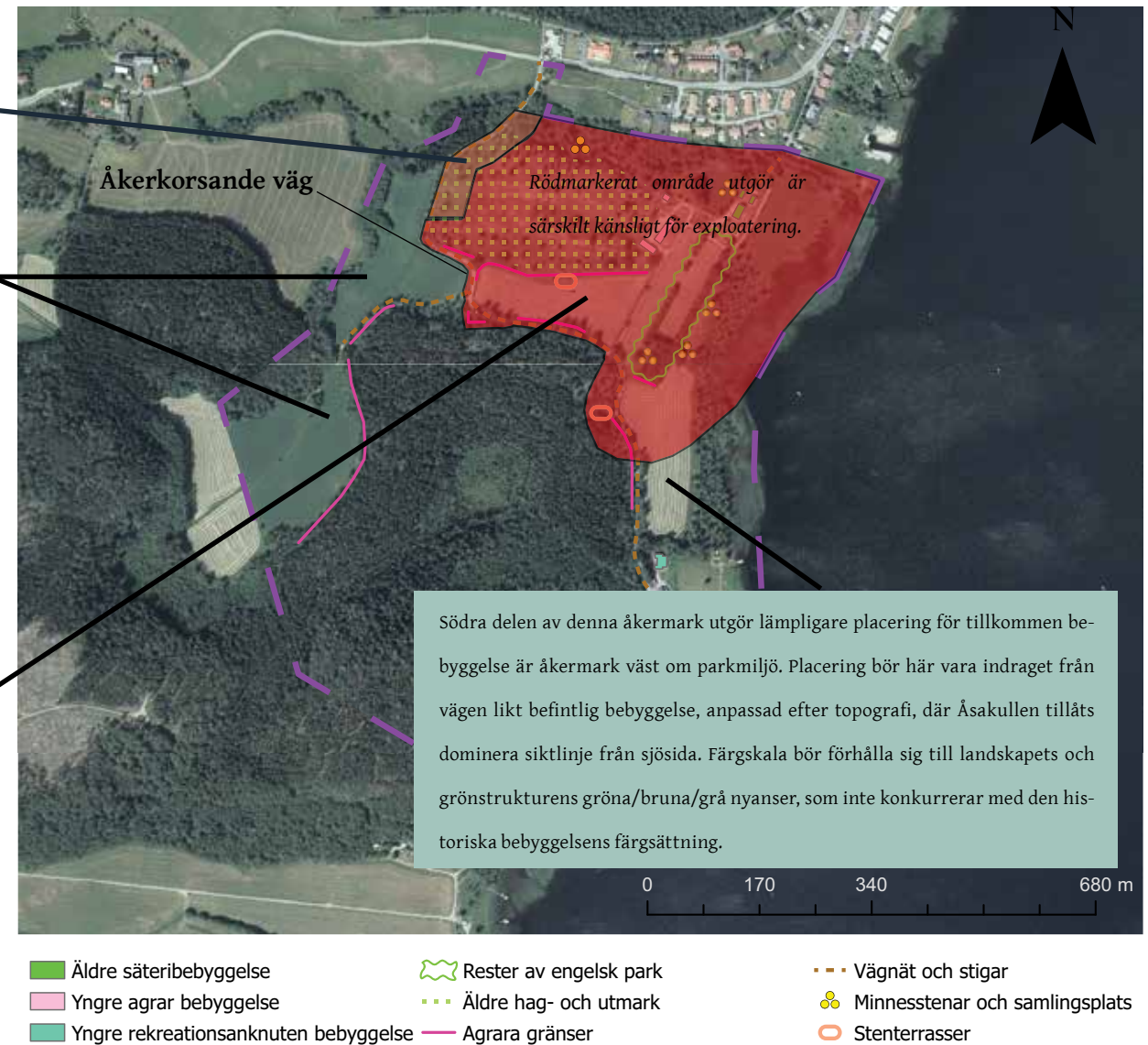
Ungefärlig områdesindelning för exploatering enligt Ulricehamns kommun 2021. Numrering för delområden av WSP.

Känslighetskarta och gestaltungsforstag

Önskvärt är fortsatt öppen betesmark, utan exploatering. Vid eventuell ändring av markanvändning skulle viss bebyggelse kunna placeras här, likt förslag för åkrar intill.

Friliggande villor alternativt flerbostadshus. Placering, volym och höjd bör anpassas till topografi. Beteshagen bör fortsatt dominera vyn från sjösidan. Byggnader ska ha god form-, färg- och materialverkan utifrån kravet på anpassning till omgivningen. Färgskala och materialval bör influeras och samspela med landskapets förutsättningar, grönstruktur samt stengärdsgårdar och slingrande vägar.

Nuvarande åkermark strax väst om parkmiljö är ej lämplig att bebygga ur kulturhistoriskt perspektiv. Om beslut om exploatering ändå tas, är det önskvärt med lägre exploateringsgrad. Ju närmare värdekärnan intill säteribebyggelse och parkmiljö, desto känsligare. Byggnader ska ha god form-, färg- och materialverkan utifrån kravet på anpassning till omgivningen. Förslagsvis kan radhus i låg skala, max 1,5 vån, inkorporeras med hänsynsfull placering utifrån topografi och kulturhistoriska lämningar, gärna i riktning som samspelar med väg och stenmurar. Äldre del av stenmur intill väg längs Åsakullen kan med fördel friläggas från senare tillkomna stenblock. Hänsyn bör också tas till siktlinjer från åkerkorsande väg mot parkallé. Färgskala bör förhålla sig till landskapets och grönstrukturens gröna/bruna/grå nyanser, som inte konkurrerar med den historiska bebyggelsens färgsättning.

Känslighetskarta med kulturhistoriska värden markerade. Exploatering inom rödmarkering är ej lämplig ur kulturhistoriskt perspektiv. Orange markering visar på område som skulle kunna exploateras beroende på markanvändning i övrigt.

Förslag på bestämmelser på plankartan - Huvudbyggnaden

- Q Användning anpassad till byggnadens kulturvärden.
- q₁ Särskilt värdefull byggnad som omfattas av PBL 8:13. Byggnaden får inte rivas eller förvanskas.

Exteriör

- q₂ Byggnadens exteriör ska bevaras till såväl helhet som material och detaljer, så att dess kulturhistoriska kvaliteter, arkitektoniska egenart och betydelse i stadsrummet inte förvanskas. Enstaka ändringar får göras med särskild hänsyn till byggnadens kulturhistoriska kvaliteter, arkitektoniska egenart och betydelse i landskapsrummet, som beskrivs på s. 32-33.

Detta innebär skydd av:

- Öppen veranda mot väst med lövsågeridetaljer. Öppen loggia mot öst med överliggande balkong.
- Fasader ned bred, enkelt profilerad locklist, sockelpanel, utskjutande knutlådor.
- Äldre bevarade fönsterpartier inklusive befintliga bågar och rutor.
- Entréparti inklusive pardörr.
- Brutet och i övre fallet valmat tak, täckt med enkupigt taktegel, vitmålade vindskivor.

Varsamhet

- k₁ Vid ändring och underhåll av byggnadens exteriör och interiör ska byggnadens kulturhistoriska kvaliteter, arkitektoniska egenart och värden som finns angivna särskilt beaktas.

Interiör (Förslagen är preliminära, ytterligare, detaljerad utredning bör genomföras)

- q₃ Delar av byggnadens interiör ska bevaras, så att dess kulturhistoriska och arkitektoniska kvaliteter inte förvanskas. Ytterligare utredning krävs för mer detaljerad inventering.

Detta innebär skydd av:

- Rumsfil mot sjösida.
- Mjukt rundade hörn i rum mot sjösida.
- Helfranska dörrar av rokokotyp
- Fyra kakelugnar
- Dörröverstycken med bl.a. jakt- och ladnskapsmotiv.

Förslag på bestämmelser på plankartan - Flyglar

- Q Användning anpassad till byggnadernas kulturvärden.
- q₁ Särskilt värdefulla byggnader som omfattas av PBL 8:13. Byggnaderna får inte rivas eller förvanskas.

Exteriör

- q₂ Byggnadernas exteriör ska bevaras till såväl helhet som material och detaljer, så att dess kulturhistoriska kvaliteter, arkitektoniska egenart och betydelse i stadsrummet inte förvanskas. Enstaka ändringar får göras med särskild hänsyn till byggnadens kulturhistoriska kvaliteter, arkitektoniska egenart och betydelse i landskapsrummet, som beskrivs på s. 34.

Detta innebär skydd av:

- Fasader med vitmålad smal locklist, sockelpanel, utskjutande knutlådor, fönsterfoder och taklist utan särskild utsmyckning.
- Korspostfönster med spröjsade glas.
- Entréparti inklusive pardörr med glas.
- Valmat tak beklätt med enkupigt lertegel.

Interiör

- Ytterligare inventering krävs för att avgöra om delar av byggnadens interiör ska bevaras, så att dess kulturhistoriska och arkitektoniska kvaliteter inte förvanskas.

Säteriets huvudbyggnad, östra fasaden.

Sydvästra flygelns entré. De fyra flyglarna har i princip likadan fasadutformning, restaurerade i nyklassicistisk prägel 1941.

FÖRUTSÄTTNINGAR

Kulturmiljölagen

Kartan visar vilka fornlämningar och kulturhistoriska lämningar som finns registrerade inom planområdet och i dess direkta utkant.

Allmänt om fornlämningar

En fornlämning är enligt 2 kap kulturmiljölagen (1988:950) en lämning efter människors verksamhet under forna tider, vilken har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. En fornlämning ska också ha tillkommit före år 1850. Skyddet är automatiskt enligt lagen, vilket innebär att det inte krävs något myndighetsbeslut för att en fornlämning ska vara skyddad.

En nyupptäckt fornlämning har ett omedelbart skydd. Alla åtgärder som innebär övertäckande, grävning, flytt eller annan ändring av fornlämningen kräver tillståndsprövning. Till varje fornlämning hör markområdet runt den, som har samma lagskydd som själva fornlämningen. Detta område benämns fornlämningsområde. Områdets storlek skiftar beroende på fornlämningens art och betydelse och dess läge i landskapet. Storlek fastställs av länsstyrelsen från fall till fall och aktualiseras när frågan ställs. Ingrepp i fornlämning kräver tillstånd från länsstyrelsen.

Plan- och bygglagen

I Plan- och bygglagen hanteras kulturvärden genom förvanskingsförbudet, varsamhetskrav, prövning av lokalisering samt avvägningarna mellan allmänna och enskilda intressen.

- L2020:2675 Hägnad i form av en stenmur
- L1963:557 Vägmarke
- L1960:9176 Samlingsplats: Övrig kulturhistorisk lämning
- L1964:9957 Grav markerad av sten/block
- L1963:1727; L1964:9953 och L1964:9954 Grav markerad av sten/block
- L1964:9955 Minnesmärke
- L1960:9096 Bro
- L1960:9158 Brunn/kallkälla + L1960:9155 Hägnadssystem

Kända fornlämningar och kulturhistoriska lämningar inom planområdet och i dess direkta utkant.
Källa: Riksantikvarieämbetet

Förbud mot förvanskning (PBL 8 kap. 13 §)

Byggnader och bebyggelseområden som anses vara särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas enligt 8 kap. 13 § Plan- och bygglagen.

Om en väsentlig egenskap går förlorad eller om områdets särart/karaktär väsentligt ändras sker en förvanskning. För att undvika en förvanskning måste därför bärande karaktärsdrag, egenskaper och särarter identifieras och pekas ut. Dessa ska skyddas och ligga till grund för val av eventuella åtgärder, så att det kulturhistoriska värdet inte ska minska. Förvanskningsförbudet gäller alltid, och ska följas av alla, såväl kommunen som fastighetsägare m.fl. Förvanskningsförbudet ska tillämpas vid alla åtgärder som berör miljön.

Varsamhetskrav (PBL 8 kap. 17 §)

Varsamhetskravet i PBL gäller alla byggnader och innebär att hänsyn ska tas till byggnadens karaktärsdrag. Det kan avse sådant som byggnadsmaterial, takutformning, färgsättning, form och byggnadens samspel med omgivningen. Det handlar inte bara om trohet mot originalets utseende, utan även mot den teknik och material med vilket det har åstadkommits.

PBL 2 kap.

Prövning enligt 2 kap PBL avser lokaliseringen, det vill säga markens lämplighet för en åtgärd. Som ett allmänintresse är kulturmiljöperspektivet en central och ibland avgörande aspekt för lämpligheten att bebygga ett markområde. I 6 § anges att bebyggelse och byggnadsverk ska utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan.

Kommunens ansvar

Kommunen har enligt lagstiftningen ett särskilt ansvar vid planläggning i särskilt värdefulla miljöer. Det är kommunens ansvar att det allmänna intresset bevakas och prioriteras. Kommunen har även ett uttalat ansvar att skydda de särskilt värdefulla kulturmiljöerna vid planläggning. Detta innebär att kommunen inte ska utarbeta en detaljplan som skadar den särskilt värdefulla kulturmiljön och ska även besluta om lämpliga bestämmelser som garanterar ett fullgott skydd för miljön.

Vad kan regleras med utformningsbestämmelse?

Med utformningsbestämmelser kan kommunen reglera delar på byggnadsverk som exempelvis takutformning, takkupor, fönstersättning, bur-språk, verandor och balkonger. Kommunen kan också reglera material och färgsättning på till exempel fasad, tak eller på specifika byggnadsdelar. Det går även att reglera fasadutsmyckning.

Källa: PBL 4 kap. 16 § samt PBL Kunskapsbanken

Utformningsbestämmelse

När det finns särskilda skäl, exempelvis höga natur- eller kulturvärden på platsen, har kommunen möjligheten att i detaljplan reglera en ny byggnads utformning med en utformningsbestämmelse som betecknas på plankartan med bokstaven f.

ÖVERGRIPANDE HISTORIK

Förhistorisk tid

Ätradalen är mycket fornlämningsrikt då människor levat och verkat här i tusentals år. Väst om Romelberget och norr om gamla landsvägen finns rika spår från olika typer av övergivna odlingsystem med rösen och stensättningar. Längs landsvägen nordväst om utredningsområdet finns vägmärke. Inom utredningsområdet finns dock inga kända arkeologiska fynd från förhistorisk tid. Kulturhistoriska lämningar som registrerats är från 1800-talets odlings- och djurhållning, samt från 1900-talets början då bibelskola bedrevs på Brunnsnäs.

Medeltid-1700-tal

Sjuhäradsbygdens ganska magra jordmån föranledde den för området så viktiga ekonomin baserad på hemslöjd och gårdfarihandel. Däremot har Ätrands dalgång i trakten kring Ulricehamns en relativt god jordmån, och borgerskapet i Ulricehamn har ända till 1800-talets slut i stor utsträckning idkat åkerbruk och boskapsskötsel.

Brunnsnäs i Brunns socken beskrivs ibland ha anor från 1500-talet. Säkert är att det varit säteri i två omgångar 1636 - ca 1675 (då kallat Brundsberg) samt mellan 1722 till 2000-talet.

Nuvarande huvudbyggnad skall ha uppförts under 1770-talet av greve Gustaf Sparre. Vid tiden uppfördes också flygelbyggnaderna och en stor trädgård anlades. Väggmålningar och ätten Sparrens vapen i baockstil, som skall ha suttit över en port på Brunnsnäs, finns idag på Nordiska museet. 1782 beskriver prosten Winblom att Brunnsnäs består av mycket vackra byggnader, på en naturskön plats nära Åsunden.

Vid Christina Sparres och Jacob de la Gardies för-

säljning av säteriet år 1799 står i annonsen i Göteborgstidningen att "Säteriet har en i engelsk smak anlagd trädgård samt alléer af Holländska lindar".

1800-tal

Brunnsnäs var ett frälsesäteri, dvs. en adelsätts godsinnahav där ägaren hade skattefrihet. Frälsesäteriet skulle vara ett föredöme för traktens bönder, genom ett gott underhåll av byggnaderna och en god skötsel av åkrar och betesmarker.

1809 köptes gården av överstelöjtnant Carl Gustaf Coyet. I 1809 års värderingshandling uppges huset ha varit brädfodrat och oljemålat, fönsterlufterna var försedda med bömiskt glas och taket täckt med svartglaserat tegel. Bottenvåningen disponerades till förstuga, sal, två förmak, sängkammare, gästtrum och kök med skafferier och vindsvåningen innehöll två gavelrum. Interiören var påkostad med bröstpanel, oljemålade vävtapeter i förgyllda ramar samt porslinskakelugnar.

Coyet lät 1810 genomföra en grundlig renovering av huset. Bland annat tillkom nya fönster med bö-

miskt glas samt innanfönster. Köket flyttades ut till den sydvästra flygeln då hela huvudbyggnadens bottenvåning inreddes för representations- och bostadsändamål. Sydvästra flygeln innehöll dessförinnan förstuga, ett större kök med bakug, ett stort tapetserat rum samt bagarstuga.

Coyet förändrade också Sparres trädgård och gjorde en engelsk park av ängsmarken runt säteriet. Brunnsnäs allé norr om planområdet är också den flankerad av hamlade lindar, vilka bör ha planterats samtidigt.

Till säteriet hörde vid tiden 1/8 mantal Reflexkog, 1/4 mantal Brunns gästgivaregård samt tre icke namngivna torp.

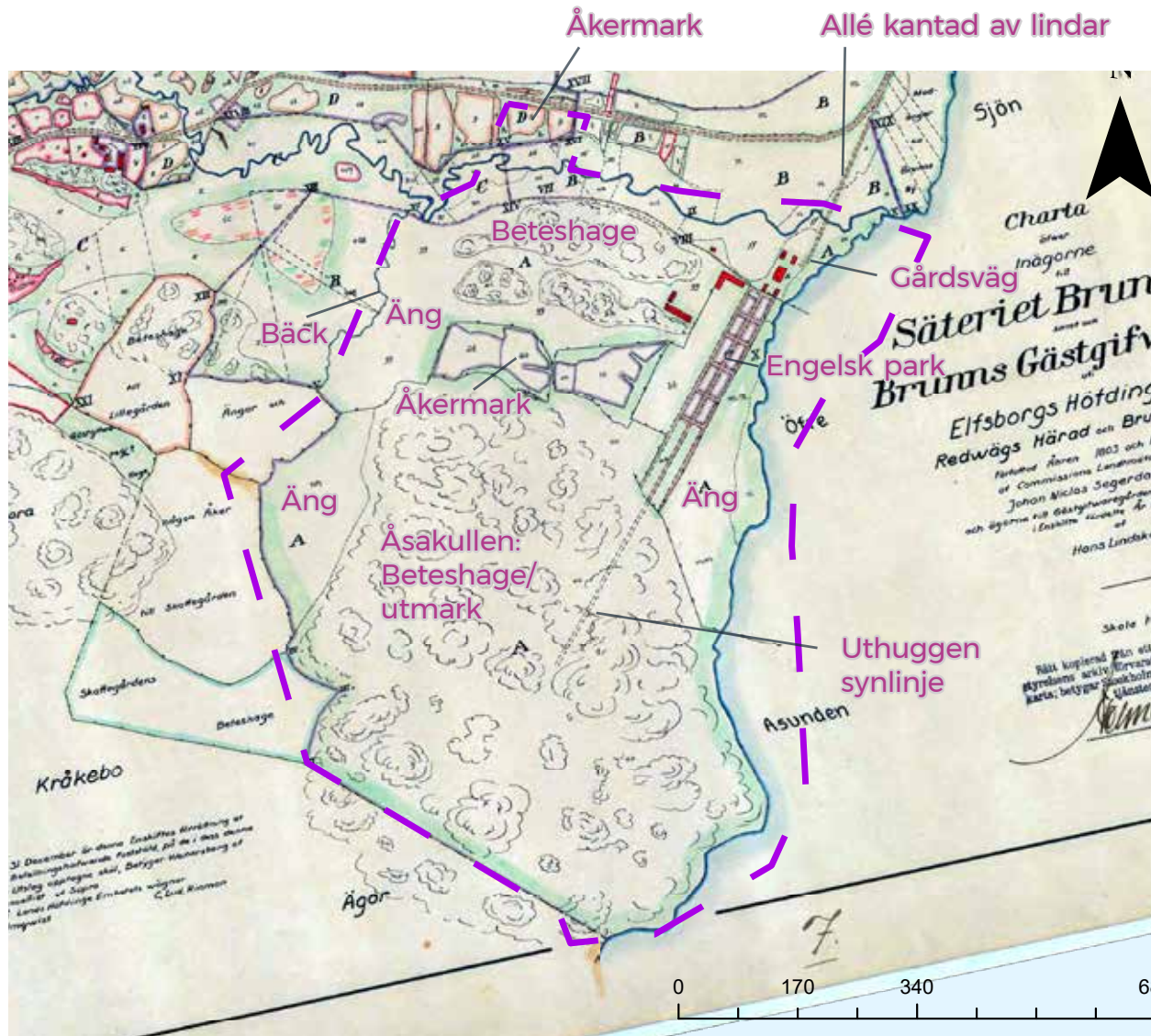
70 år senare, under 1880-talet, tillbyggdes en öppen veranda på entrefasaden med lövsågeridetaljer enligt de rådande stilidealen. Herrskapsköket flyttades åter in i huvudbyggnaden och en köksfarstu tillkom på södra gaveln.

1892 ägdes gården av Fingal Nordstedt och under denna tid skall jordbruket ha varit av betydande storlek.

Bild på Lottsedeln för Brunnsnäs. I början av 1820-talet var Brunnsnäs till försäljning via tysk s.k. egendomslotteri. Lotterisedeln var vackert dekorerad och visade egendomes attraktiva läge. Om gården såldes genom lotteriet är okänt.

 Utredningsområde

Enskifteskarta Brunnsnäs 1810, Källa: Lantmäteriet
Historiska kartor.

Brunnsnäs vid 1800-talets början

Odlings- och skogslandskap

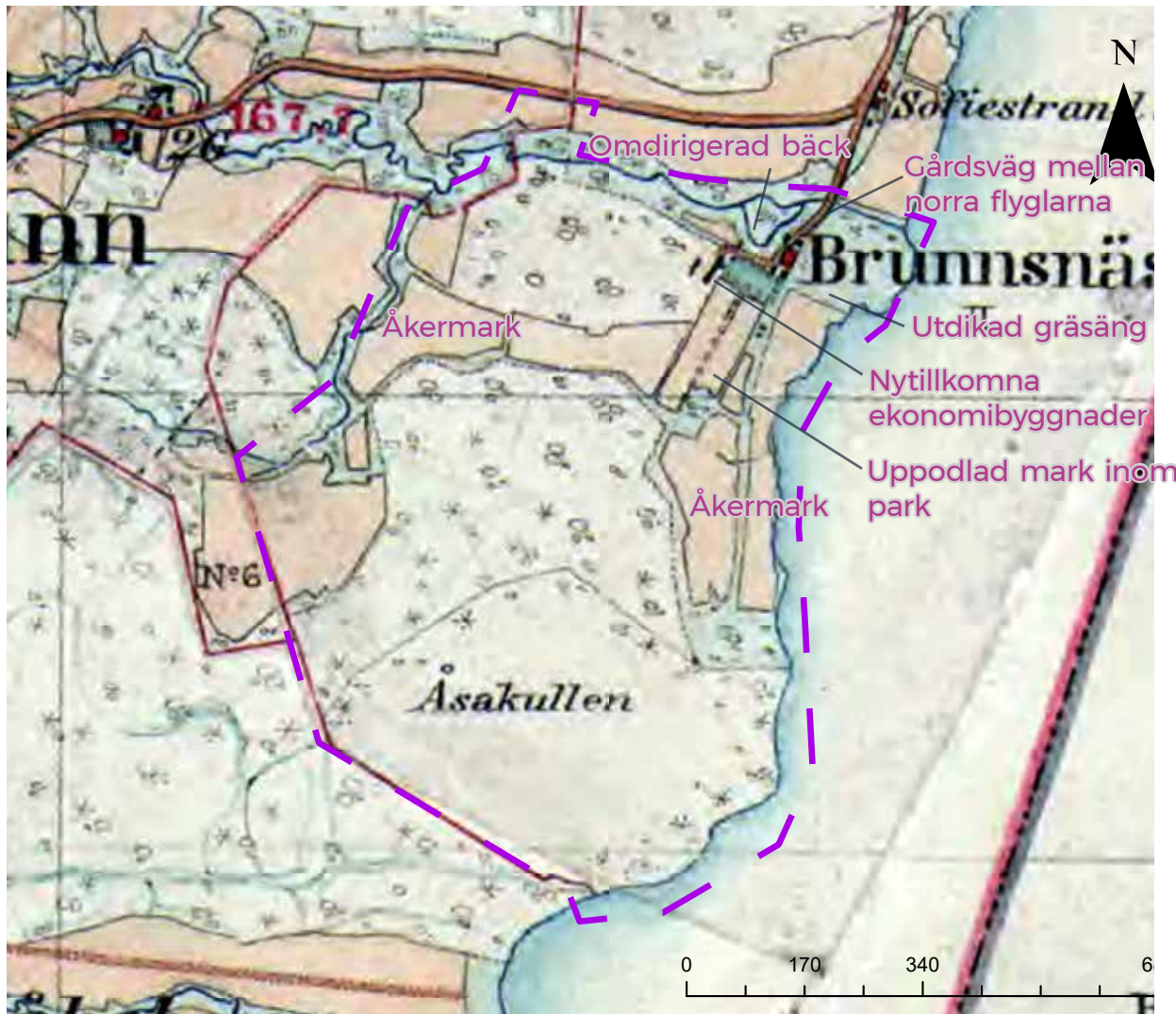
- Hög vattennivå och sjöstrand nära intill gården.
- I väst gårdsnära, höglänta beteshagar.
- I randen mellan beteshagarna och trädbevuxna Åsa-kullen ligger ängsmark och mindre åkerplättar.
- Väst om södergående bäck ligger åker- och ängsmark tillhörande Skottegården och Lillegården.

Vägar och landskapselement

- Mellan landsväg och beteshagar rinner bäck i väst-östlig riktning, med en södra avlöpare över ängsmarken.
- Vägen och infarten från norr kantas av holländska lindar och går längs sjöstranden fram till norra flygelns uppfart. Fortsätter från engelsa parken mot arrendebostad och vidare västerut.
- Allén från norr kantas av holländska lindar.

Park och Bebyggelse

- Söder om mangården: en långsträckt engelsk park med ett rätlinjigt system av sandgångar omgivna av holländska lindar. Från den mittersta gången är en synlinje uthuggen upp mot Åsakullen
- Huvudbyggnaden omges av fyra flyglar, två vid den norra gaveln och två vid den södra. Samtliga byggnader vänder långsidorna mot sjön.
- Ekonomibyggnader och arrendebostad väst om mangården.

 Utredningsområde

Häradsekonomska kartan från 1890-97. Källa: Lantmäteriet Historiska kartor.

Brunnsnäs i slutet av 1800-talet

Odlings- och skogslandskap

- Ängsmark till stora delar ersatt av åkermark, som avgränsas genom avlånga diken och/eller jordvallar. Åkermark längs landsväg är skiftad och sammahållen.
- Utdikad gräsäng öst om gården, mot sjön.

Vägar och landskapselement

- Gårdsvägen norrifrån löper mellan de norra flyglarna och därefter västerut mot ekonomibyggnaderna.
- Norra bäcken gör en mindre avlöpare mot Brunnsnäs gård.

Park och Bebyggelse

- Engelska parkens norra sektion är öppen grönyta, flankerad av lindar, medan det rätlinjiga systemet brutits upp av odlingsmark.
- Ekonomibyggnaders utformning och placering har förändrats. Tillkommen betesmarksbyggnad. I övrigt är mangård och flyglar oförändrade.
- Byggnad trol. kopplad till agrar verksamhet vid nuvarande fastighet Strand ansluter till vägsystemet.

1900-tal till idag

Brunnsnäs genomgick ständiga ägarbyten, som på olika sätt kom att prägla bebyggelsemiljön. Omkring sekelskiftet 1900 uppfördes en veranda med överliggande balkong på huvudbyggnadens östra sida.

1907 köptes gården av predikant Efraim Rang, som ordnade kurser för Evangeliska Fosterlandstiftelsen. Brunnsnäskurserna kom att bli epokbildande för en ny verksamhetsform, bibel och ungdomskurserna. Morgonbönerna på Brunnsnäs skall ha hållits i den s.k. ”stenkyrkan”, dvs i de resta stenar som kyrkoherede Rang uppförde vid norra beteshagens bergssluttning. Rang lät tillbygga numera borttagna glasverandor på huvudbyggnadens gavlar, och installera radiatorer i samtliga rum.

Brunnsnäs var en kort tid under 1930-talet pensionat tills det såldes till disponent Stig rydin i Borås. Han lät restaurera byggnaderna 1941/42. Med sikte på att förstärka den nyklassicistiska prägeln togs gavlarnas glasverandor bort. Mot väst ersattes en låg fronton med en rakavslutad frontespis med pilastrar och tandsnitt. Den äldre portalen från 1880-talet införlivades däri. På östra sidan tillkom

en nyklassicistisk frontespis samt en öppen loggia med kolonner som bär upp en balkong. Enhetliga takkupor ersatte äldre. Planlösning med rumsfil mot sjön bevarandes samtidigt som en modern bostad inreddes.

En ombyggnation av de norra flyglarna ägde rum 1975 och 1978 under ledning av arkitekt Gunnar E Johansson. Troligtvis tillkom terrasserna på sutterräng vid samma tid. Ladugårdens norra gavel fick tillbyggnad med inbyggd balkong 1985. Under 1990-talet genomfördes en interiör renovering av huvudbyggnaden med bl.a. nytt kök, ny groventré och nytt badrum.

Marken styckades av i början av 1900-talet och på fastigheten Strand uppfördes ett vårdshus, om- och tillbyggt under 1980-talet och idag privatbostad. Intill uppfördes ytterligare ett bostadshus och ett garage under 1900-talets andra hälft.

Åsakullens östsluttning har under 1900-talet brukats som slalombacke och vid foten av backen ligger den så kallade Åstugan med badbrygga. Delar av Åsakullen blev tillsammans med delar av Kråkeboberg naturreservat 2004. Ulricehamns kommun köpte Brunnsnäs Säteri 2020.

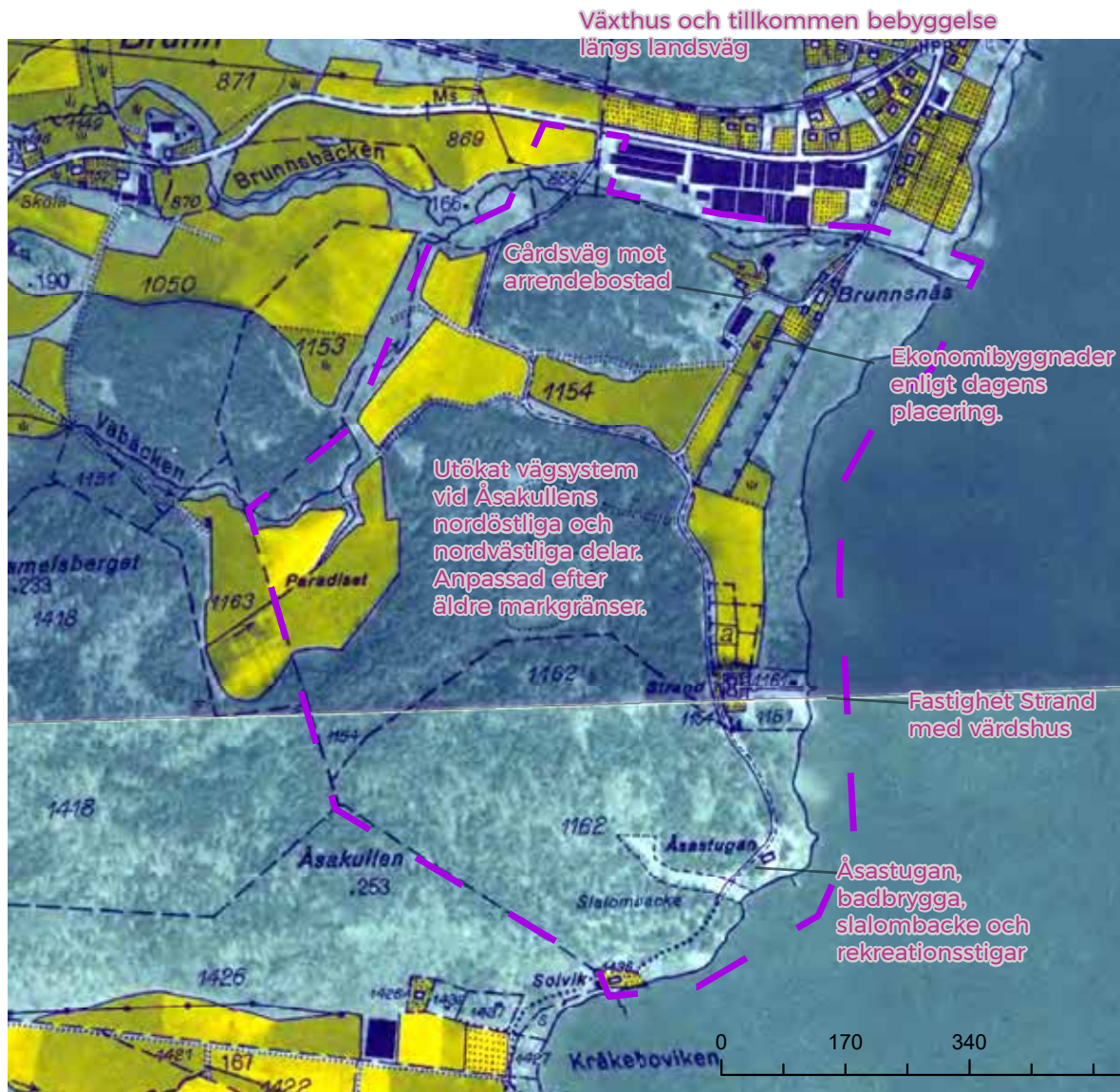

Brunnsnäs säteri 1947, vy från sjösidan.
Källa: Digitalt museum

Vykort över Strands vårdshus, trol. ca 1960.

 Utredningsområde

Ekonomiska kartan från 1960, Källa: Lantmäteriet Historiska kartor.

Brunnsnäs mitten av 1900-talet

Odlings- och skogslandskap

- Åkermark dominerar de låglänta delarna. Utmarker används allt mindre för bete och börjar växa igen.

Vägar och landskapselement

- Äldre väg norrifrån används fortfarande, och löper mellan de norra flyglarna och vidare västerut mot arrendebostaden. Vägen går därefter mellan ekonomibyggnaderna istället för längs åkergränsen. Vidare sträcker sig ett mer utpräglat vägsystem längs västra sidan av engelska parken samt mellan åkerplättarna och längs hela Åsakullens norra och östra rand.
- Från landsvägen sträcker sig en senare tillkommen väg söderut, väst om gårdsnära beteshagen.

Park och Bebyggelse

- Intill norra alléns lindar finns tillkommen villabebyggelse på tidigare madängar. Tätt etablering av växthus mellan landsvägen och säteriområde.
- Söder om mangården finns resterna efter parkanläggningen i form av trädallé av lindar.
- Ekonomibyggnad uppförd söder om ladugård.
- Fastighet, Strand, med större vårdshus, tidigt 1900-tal.
- Åsastugan uppfördes 1942 men tidigare byggnad har troligtvis funnits på platsen.
- Slalombacke och rekreationsstigar anlagda på Åsakullen.

ÖVERGRIPANDE LANDSKAPSBESKRIVNING

Brunnsnäs i sitt sammanhang

Ulricehamnstrakten består av karaktäristiska avrundade kullar med dalar i nord-sydlig riktning, med mindre vattendrag eller mosstråk. Åsunden är belägen 164 meter över havet och är den största sjön i Kindabygden med en yta på nära 33 kvadratkilometer. Sjön ingår i Ätrons huvudavrinningsområde.

Berggrunden är nära på fullt jordtäckt (morän), men går i dagen bland annat i branta stup vid Åsundens stränder. Dessa "ättestupor" tyder på att Åsundsda-lens tillblivelse hör samman med sprickbildningar och dilsokationer i jordskorpan. Skogen i Ulricehamns omgivning består framför allt av barrskog, men på de bördiga markerna utmed Åsundens stränder, och i synnerhet utmed höjderna på sjöns västra strand, finns också ek och bok.

Brunnsnäs Säteri med omnejd

Utredningsområdet är beläget vid sjön Åsundens västra sida, på motsatt sida vattnet från Ulricehamns tätort och strax söder om gamla landsvägen mellan Ulricehamn och Borås.

Från landsvägen, parallellt med Åsundens strand, löper en allé söderut bestående av hårt hamlade

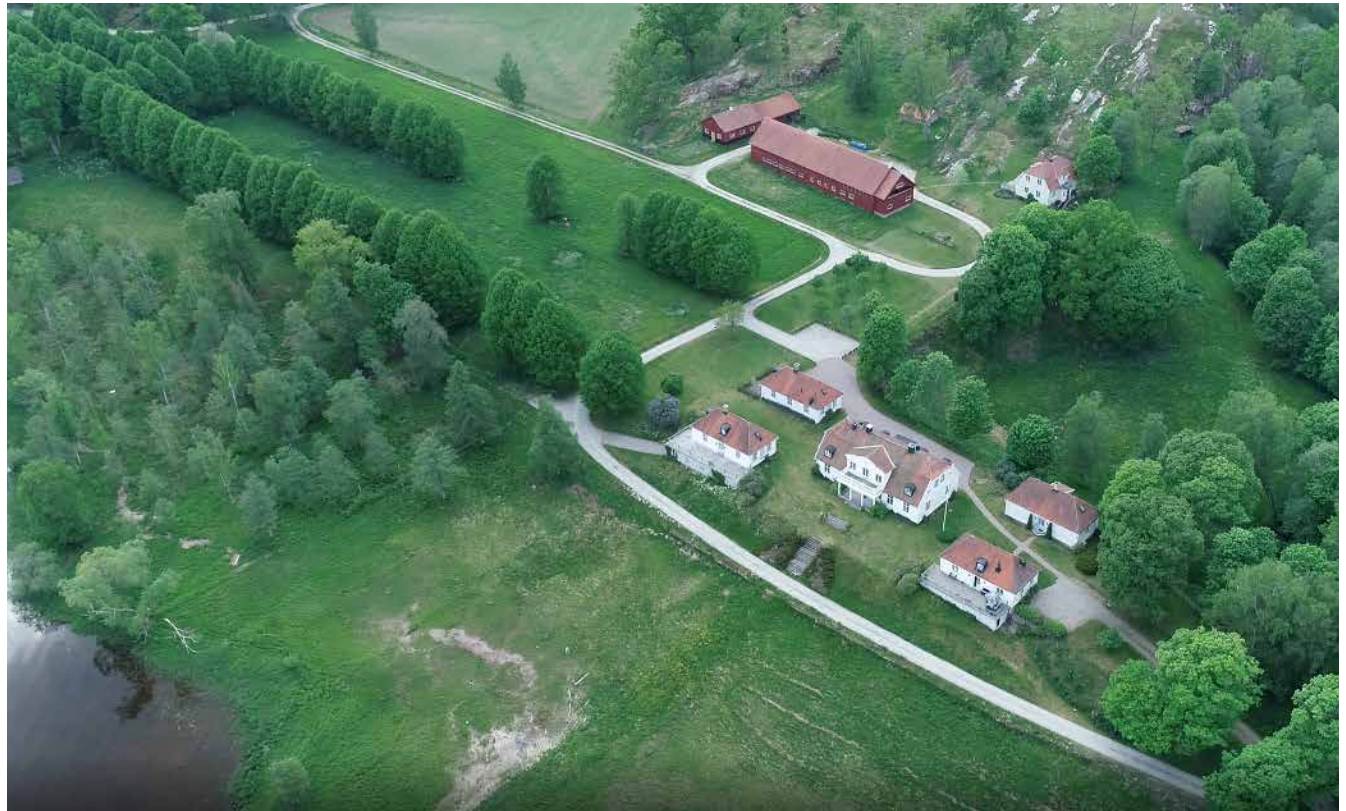
 Utredningsområde

Holländska lindar. Vägen leder över en bäck som avgränsar planområdet mot norr och nordväst.

Säteribyggnaderna finns i nordöstra delen av utredningsområdet, på en avsats i östlig sluttning på en moränhöjd. Vad som tidigare var sjöbotten är idag gräsäng intill sjöstranden. Ekonomibyggnader och arrendebostad finns sydöst om säteriet, där bäckfåran skapat en kraftigt sluttning mot norr. Öst om byggnaderna breder beteshage ut sig på en höjd, gallrad men bevuxen med äldre lövträd såsom ek och lind. Beteshagens höjd möjliggör en storslagen utsikt över området. Bergets norra avsats har nyttjats som kuliss för missionsverksamhet som bedrevs i början av 1900-talet. En infartsväg skiljer beteshagarna från skogspartier i väst och odlingsmark i söder.

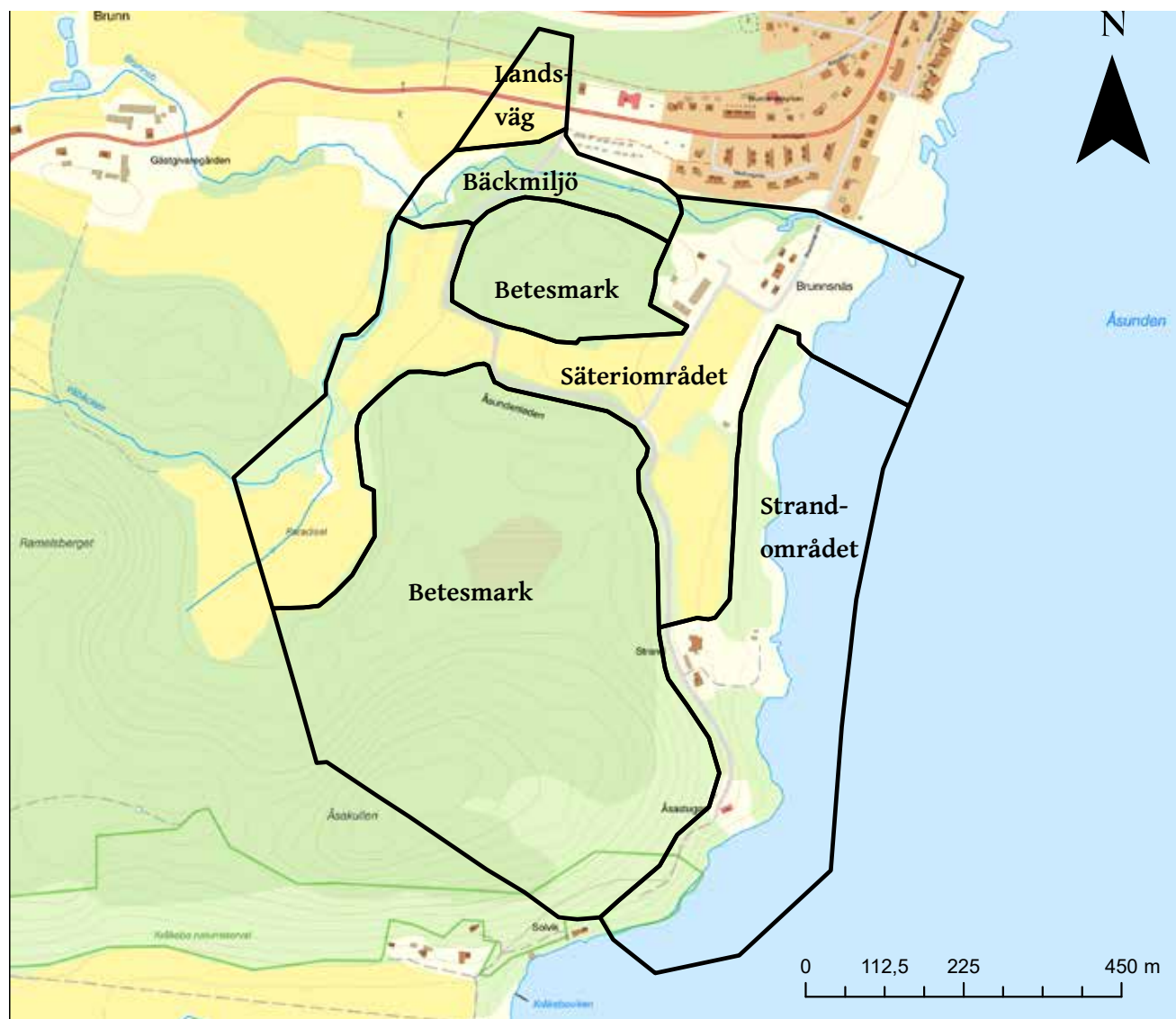
Spår av den f.d. engelska parken utgörs av en idag uppodlad yta flankerad av hårt hamlade lindar. Söder därom bredet ett jordbrukslandskap ut sig med skogsklädda Åsakullen mot väst. De södra delarna av Åsakullen är naturreservat. I de sydöstra delarna av området finns enstaka privatbostäder samt friluftstuga.

Översiktsbild över Brunnsnäs säteri med huvudbyggnad, fyra flyglar samt arrendebostad och ekonomibyggnader mot äldre beteshagar. Hamlade holländska lindar markerar tidigare engelsk park. Foto: Ulricehamns kommun.

KARAKTÄRSOMRÅDEN MED VÄRDEBÄRARE

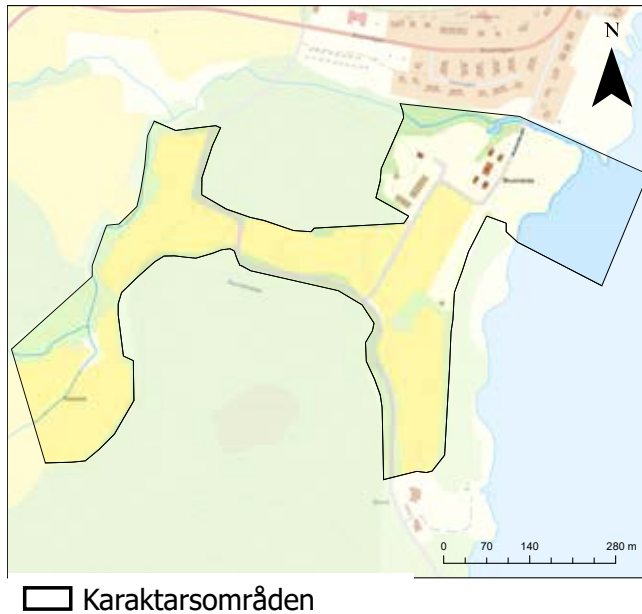
□ Karaktärsområden

Planområdet bör förstås som ett sammanhängande historiskt landskap. Samtidigt kan fem distinkta karaktärsområden urskiljas, som i det följande beskrivs var för sig.

Karaktärsområdena utgörs av:

- Säteriområdet
- Strandområdet
- Betesmarker
- Bergig och skogig bäckmiljö
- Landsvägen (utanför utredningsområdet och omfattas inte av utredningen)

Säteriområdet

Säteriområdet innehåller äldre agrar struktur med gårdsbebyggelse och odlingsmark.

Avgränsning

- Säteriområdet innehåller en äldre agrar struktur med gårdsbebyggelse och odlingsmark.

Kultuhistoriskt sammanhang

- Kontinuerligt högre ståndboende och agrar verksamhet sedan 1770-talet. Äldsta uppodlade marken mellan beteshagarna har successivt utökats genom ianspråkstagande av ängsmark.

LANDSKAPET OCH BEBYGGELSEN

Beskrivning av värdebärande karaktärdrag

- Säteriområde beläget på en moränhöjd vid Åsundens västra strand med vida utblick över vattnet och Ulricehamns stadskärna. Vad som tidigare varit sjöbotten är idag gräsäng med inslag av björk intill bäckfåra. Övrigt landskap är kuperat, och domineras av odlingsmarker med avskiljande grusvägar, samt rader av hamlade lindar inom tidigare parkmiljö.
- Bebyggelsen bidrar till agrar högre ståndskaraktär genom en samlad säterimiljö präglad av vit- och rödfärgade träfasader, relativt lågskaliga byggnader, traditionella taklutningar och bevarade detaljer (bland annat dekorerad

portal). Den agrara karaktären skapas också genom placeringen vid strandlinjen med närhet till grönska och historiska betesmarker markerade av kala bergryggar.

- Huvudbyggnad flankerad av fyra flyglar med infartsväg kopplad till tidigare Brunnsnäs allé och landsväg mellan Borås och Ulricehamn.
- Två ladugårdar, ett vagnslider och en redskapsbod samt ett arrendebostadshus samlade i en grupp kring en gårdsmiljö som tillsammans med omgivande betesmark återspeglar den äldre gårdsstrukturen som med ombyggnation och tillskott kontinuerligt varit i bruk i över 250 år.

BYGGNADERNA

Byggnader som beskrivs i avsnittet. Nummer anges på respektive bild.

1. Huvudbyggnad 1770-tal

Beskrivning av värdebärande karaktärsdrag

- Funktion och estetik: Huvudbyggnad i 1^{1/2} våning uppförd 1770-tal i nyklassicistisk stil. Öppen veranda på västra entréfasad med lövsågeridetaljer från 1880-tal. Öppen loggia mot öst med överliggande balkong.
- Grundmurar: Låg putsad stengrund. Delvis låg kallmurad stengrund.
- Stomme: Timmerstomme.
- Fasader: Vitmålad bred, enkelt profilerad locklist, sockelpanel, utskjutande knutlådor, fönsterfoder och taklist utan särskild utsmyckning.
- Fönster: Tre rutor höga, kopplade samt med tvärpost. Övervåningsens gavelfönster är lägre och småsröjsade. På östra sidan två och västra sidan fyra mindre takkupor.
- Dörrar: Entré mot väst med svartfärgad par-dörr samt rikt dekorerad portal med överliggande runt fönster.
- Tak: Brutet och i övre fallet valmat, täckt med enkupigt taktegel, vitmålade vindskivor.

Säteriets huvudbyggnad, östra fasaden.

Entré mot väst med portal dekorerad med girland.

- Interiört: Av den ursprungliga planlösningen finns rumsfilen mot sjön samt ett rum i husets nordvästra hörn bevarat. Några av rummen har mjukt rundade hörn samt helfranska dörrar av rokokotyp med engelska mässingslås. Fyra kakelugnar från 1700-talet. Ett flertal dörröverstycken med bl.a. jakt- och landskapsmotiv.

Interiör med rumsfil mot sjön, mjukt rundade hörn, helfranska dörrar och dörröverstycken.

En av fyra ursprungliga kakelugnar.

2. Fyra flyglar, 1770-tal

Beskrivning av värdebärade karaktärsdrag

- Funktion och estetik: Fyra flyglar i 1 våning i nyklassicistisk stil. Arkitektoniskt harmoniserande och symmetriskt placerade norr och söder om huvudbyggnaden. De södra flygelparet har troligen ursprungligen använts som gästflygel och utrymme för tjänstefolk. De norra flyglarna har inrymt stall och bodar.
- Grundmurar: Låg sockel i gråsten. (De östra flyglarna står i sutterräng med träverandor på trol. betonggrund, spritputsade och med dörr- och fönsteröppningar, tillbyggt 1970-tal).
- Stomme: Grantimmerstomme.
- Fasader: Vitmålad smal locklist, sockelpanel, utskjutande knutlådor, fönsterfoder och taklist utan särskild utsmyckning.
- Fönster: Korspostfönster med spröjsade glas.
- Dörrar: Entré med pardörr med glas.
- Tak: Valmat beklätt med enkupigt lertegel. Mindre takkupor och takfönster.

Sydvästra flygelns entré. De fyra flyglarna har i princip likadan fasadutformning, restaurerade i nyklassicistisk prägel 1941.

Östra flyglarna har verandor stående på sutterrängsockel tillkomna under 1970-talet.

3. Arrendebostad 1909/1915

Beskrivning av värdebärande karaktärsdrag

- Funktion och estetik: Arrendatorsbostad med nationalromantisk prägel.
- Grundmurar: Murad, huggen gråstensgrund.
- Stomme: okänt
- Fasader: Ljust avfärgad, stående locklistpanel.
- Fönster: Tvåluftsfönster med spröjs, rödmålad ram och vitmålad karm. Farstu med smalare enluftsfönster med spröjs.
- Dörrar: Pardörr i trä med övre glasparti.
- Tak: Brutet och valmat beklätt med enkupigt lertegel.

4. Ladugård 1942

Beskrivning av värdebärande karaktärsdrag

- Funktion och estetik: Traditionell ladugård med funktionalistisk prägel (norra gaveln om- och tillbyggd under senare tid).
- Grundmurar: Äldre del svartfärgad, putsad gråstensgrund. Cementblock vid utbyggnad.
- Stomme: okänt, trol. regelkonstruktion.
- Fasader: Stående falu rödfärgad locklistpanel på nedre plan samt hela utbyggnad mot norr, övrig övre plan enkel brädpanel. Fasadpanelen är avdelad med en enkel våningslist mellan de två våningsplanen.
- Fönster: Bottenvåning treluftsfönster med gul ram och vita foder.
- Dörrar: Bräddörrar i olika storlek, röd- och gulfärgade.
- Tak: Sadeltak klätt med enkupigt lertegel. Mjölkklocka. Tillbyggnad vid norra gaveln markeras av lägre takhöjd.

Arrendebostad från tidigt 1900-tal, ombyggd 1975.

Ladugård uppförd 1942, om- och tillbyggd under senare tid.

5. Stall 1942

Beskrivning av värdebärade karaktärsdrag

- Funktion och estetik: Stall med traditionell prägel och funktionalistiska inslag.
- Grundmurar: Svartavfärgad, putsad stengrund.
- Stomme: Okänt, trol. regelkonstruktion
- Fasader: Stående falu rödfärgad locklistpanel.
- Fönster: Symmetriskt placerade treluftsfönster med gul ram och vita foder.
- Dörrar: Gulfärgad plankdörr mot öst.
- Tak: Sadeltak.
- Övrigt: Tillbyggt, lägre och halvöppet vagnslid med anslutande färgsättning och takutformning.

Stall uppförd 1942 med tillbyggt vagnslider. Fasad och gavel mot N/Ö.

VÄGAR

Utanför planområdet, längs Brunnsnäs Allé i bostadsområdet norr om planområdesgränsen, är vägen flankerad av hamlade lindar likt parkalléns. Dessa hör historiskt sett ihop med Brunnsnäs gård.

Brunnsnäs Allé och planområdets östliga infartsväg sammanfaller med säteribyggnadernas uppförande under 1770-talet. Den korsar bäcken på bro med kallmurade fundament och smidesgrind. Ursprunglig infartsväg är grusad och leder upp mot norra flyglarna.

Den senare tillkomna grusvägen öster om säteribyggnaderna har en terrasserad sträckning och leder via sydöstra flygeln genom parkalléns norra delar och västerut mot ekonomibyggnaderna.

Grusväg som idag korsar odlingslandskapet i N-S riktning sammanfaller med gräns mellan odlings- tegarna markerad på enskiftskartan 1810.

Ursprunglig infartsväg leder över bro på kallmurad fundament, genom smidesgrind upp mot Brunnsnäs säteribyggnader.

Den äldre vägsträckningen leder mot norra flyglarna, medan en senare terrasserad stäckning löper framför säteribyggnaderna bort mot parkallén.

Grusväg som etablerades permanent 1946 sammanfaller med äldre stigar/diken inom åkermarken och följer terrängen.

KULTURSPÅR INOM PARKMILJÖ

1. Lämningar av engelsk park tidigt 1800-tal

Beskrivning av värdebärande karaktärsdrag

- Lämningar av f.d. engelsk park anlagd under början av 1800-talet. Två rader hamlade holländska lindar flankerar nu uppodlad mark, tidigare yta för gruslagt gångsystem. Södra delen har fyra rader träd, varpå marken inte plöjs. Ett flertal träd har tagits bort under årens lopp.

Planterings- och anläggningslämningar från som beskrivs i avsnittet. Nummer anges på respektive bild.

T.v. en drygt 200 år gammal, kraftigt hamlad lind. T.h. Del av park med fyra rader träd. Vy mot Åsakullen i sydväst. Ingenting av den uthuggna siktlinjen som kartlagts på enskifteskartan 1810, som sträckte sig upp på Åsakullen, går att återfinna.

1. Rester av engelsk park 1800-tal
2. Björkallé, osäkert tillkomstår
3. Stenbro, osäkert tillkomstår

2. Mindre björkallé trol. 1900-tal

Beskrivning av värdebärade karaktärsdrag

- Allé av björkar på utdikad gräsäng, nordöst om huvudbyggnaden och strax söder om bäcken som avgränsar planområdet mot norr. Ett tiotal träd flankerar en upptrampad stig ut mot vattnet, i väst-östlig riktning.

3. Stenbro

Beskrivning av värdebärade karaktärsdrag

- Stenbro, 5 m lång i nordöstlig-sydvästlig riktning, 1 m bred och intill 1 m hög. Byggt av kallmurade stenar, 0,2 - 0,4 m st, delvis övertorvade. Bron leder över en numera nästan uttorkad bäckfåra.

Stenbro öst om f.d. engelska parken. Vy mot Åsunden.

Björkallé strax söder om bäcken som avgränsar planområdet i norr.

KULTURSPÅR AV EFRAIM RANKS VERKSAMHET, TIDIGT 1900-TAL

Spår av Efraim Ranks verksamhet på Brunnsnäs under 1900-talets första decennier är utspridd till fyra lokaler inom Säteriområdet: väst om nordvästra flygeln (1), vid f.d. engelska parkens NV gräns (2), öst om f.d. engelska parkens centrala delar (3), samt sydsydost om densamma (4). Ytterligare en samlingsplats finns lokaliserat inom karaktärsområde Bergig och skogig bäckmiljö.

Predikant Efraim Rang köpte Brunnsnäs gård 1907 och fram tills gården såldes ca 1930 ordnades kurser för Evangeliska Fosterlandstiftelsen. Verksamheten bör ha hållits till stor del utomhus. Morgonbönerna skall exempelvis ha hållits i den s.k. "stenkyrkan", och minnesstenar uppfördes av troligtvis närstående och deltagare, samt över extraordinära händelser såsom Titanics förlisning 1912.

1. Två resta minnesstenar
2. En rest minnessten
3. Tre resta minnesstenar
4. Lokal med fyra resta minnesstenar samt domarringsliknande anläggning.

Övriga kulturhistoriska lämningar från tidigt 1900-tal som beskrivs i avsnittet. Nummer anges på respektive bild.

1. Två resta minnesstenar

Värdebärande karaktärsdrag

- Två resta stenar placerade bredvid varandra i nord-sydlig riktning, vända mot väst. Placerade i sluttning vid nordvästra flygeln mot bäckområdet. Ca 1 meter höga, till viss del tuktade, utan inskriptioner.

2. En rest minnessten

Värdebärande karaktärsdrag

- Enskild rest sten, ca 0,5 m hög, placerad vid gränsen för den f.d. engelska parkens nordvästliga hörn. Inga inskriptioner.

Två samlade (1) respektive en enskild (2) rest minnessten i direkt anslutning till gårdsbebyggelsen.

Tre resta minnesstenar öst om f.d. engelska parken (3). En upptrampad stig leder genom tre små stenblock.

3. Tre resta minnesstenar

Värdebärande karaktärsdrag

- Tre resta stenblock, troligen minnesstenar, lokaliserade öst om halmade lindar i den f.d. engelska parken. De står samlade och är av olika höjd, mellan 0,5-1,5 meter. Tuktade utan inskriptioner. En upptrampad gångstig mellan träden och de resta stenarna leder tvärs igenom en yta med tre stenblock, som möjligvis inrymts i minnesplatsen.
- Beskrivs som gravar markerade med stenblock i arkeologisk inventering 1984. Dock osäkert och inte troligt att det rör sig om gravar.

4. Lokal med fyra resta minnesstenar samt domarringsliknande anläggning.

Värdebärande karaktärsdrag (bild nästa sida)

- Område med minnesstenar, bestående av 4 resta minnesstenar och 1 domarringsliknande anläggning. De fyra resta minnesstenarna är belägna mitt i trädallén. De är delvis tuktade, ca en halvmeter till 1,5 meter höga, några med inskriptioner. Bland annat är inristat MEMENTO MORI TITANIC 14/4 1912.
- Den domarringsliknande anläggningen, belägen strax öst om trädallén, är rund, ca 20 m i diameter, bestående av 18, delvis tuktade, resta stenar, varav en liggande och en rest mittsten. Avståndet mellan stenarna är vanligen 1 - 2 m. På flera stenar är inskriptioner inhuggna, huvudsakligen utgörande romerska siffror från 1-10, datum samt årtal mellan 1915 - 1919. Stenarna och inskriptionerna har uppförts av kyrkoherde Efraim Rang.

Tre synliga av fyra resta minnesstenar, med domarringsliknande anläggning i bakgrunden. Vy mot öst. Ringgrupperingen består av 18 resta stenar, varav en liggande och en rest mittsten.

18 minnesstenar i domarringsliknande anläggning. 12 har inskriptioner.

KULTURSPÅR AV AGRAR VERKSAMHET

Kulturspår av odling är koncentrerat till skogsbrynet mot Åsakullen och den kuperade betesmarken i planområdet norra delar (se Karaktärsområde Betesmarker). Inom Säteriområdet ryms två stengärdesgårdar och ett odlingsröse.

- Stengärdesgård mellan Åsakulle och odlingsmark. Karaktärsdrag: Främst större, rundade stenar, kraftigt mossbevuxna. Större stenar och block har dragits upp under senare år placerade direkt intill äldre mur.
- Stenmur vid parkalléns södra avslut. Karaktärsdrag: Rak linje, ca 35 meter, med stenblock av olika storlek. Markerar gräns mellan parkallén och odlingsmark.
- Odlingsröse intill gårdsnära beteshage. Karaktärsdrag: blandning av större och mindre stenblock i samlad hög, uppkommen då man röjt mark. Äldre del är gräs- och mossbevuxen.

Stengärdesgård mellan Åsakulle och odlingsmark.

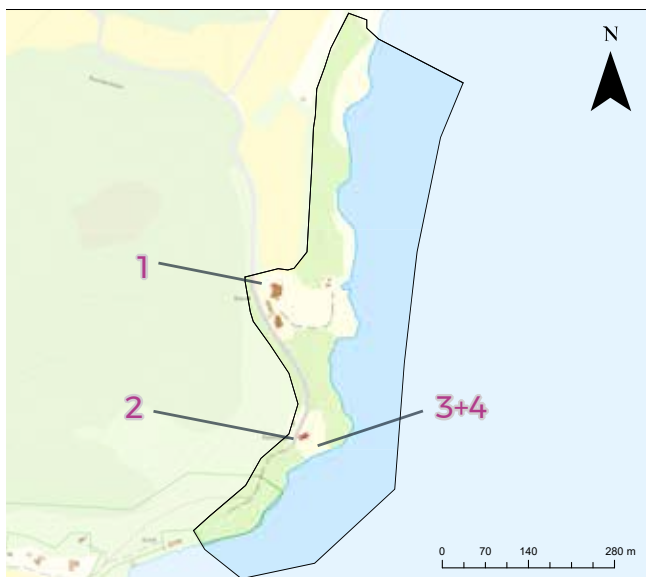

Stenmur vid parkalléns södra avslut.

Odlingsröse intill gårdsnära beteshage.

Strandområdet

□ Karaktärsområden

Karaktärsområde Strandområde. Byggnader och kulturspår som beskrivs i avsnittet är markerade. Nummer anges på respektive bild.

Avgränsning

- Strandområdet innehåller en sjönära träbevuxet område frikopplat från Brunnsnäs i övrigt agrara karaktär.

Kulturhistoriskt sammanhang

- Gles bebyggelsestruktur längs grusvägssträckning med koppling till naturnära rekreation sedan början av 1900-talet.

Landskapet och bebyggelsen

Beskrivning av värdebärande karaktärsdrag

- Beläget vid Åsundens västra strand, med trädbevuxna delvis branta moränhöjder som skapar vida utblick över Åsunden och Ulricehamns stadskärna. Längs stranden norrut finns sumpskog med lövkaraktär.
- Delområdet präglas av grusvägssträckningen längs Åsakullens sluttning i N-S riktning. Vid vägen finns ett fåtal byggnader från 1900-talet med blandad utformning och funktion. Här märks särskilt Strands f.d. vårdshus med dess sjötomt med anor från 1920-talet, samt Åsastugan med koppling till 1900-talets rekreatiönsaktiviteter.

BYGGNADERNA

1. Strands vårdshus/bostad tidigt 1900-tal

- Funktion och estetik: F.d. vårdshus idag privatbostad med nationalromantisk prägel, uppförd tidigt 1900-tal. Mittparti tidigare i en våning med funktionalistisk prägel är påbyggd och anpassad till de två flankerande huskropparnas takhöjd och utformning.
- Grundmurar: naturstensgrund
- Fasader: Vitmålad, stående locklistpanel.
- Fönster: Vitmålade, fyra lufter med spröjs i de övre bågarna.
- Dörrar: Enkel samt parytterdörr, helfranska med smalt glasparti i ovandel.
- Tak: Brutet och valmat, täckt med taktegel.

2. Åsastugan

- Funktion och estetik: Friluftsstuga i enkel utformning knuten till allmänna rekreatiönsaktiviteter i området.
- Grundmurar: Kallmurad naturstensgrund.
- Fasader: Liggande träpanel i röd kulör. Svartfärgade knutbrädor och vindskivor.
- Fönster och dörrar: Svarta karmar.
- Tak: Sadeltak klätt med platta, grå takpannor. Utskjutande takfot.

Strands f.d pensionat, numera privatbostad.

Åsastugans funktion är kopplad till friluftaktiviteter på Åsakullen under 1900-talet.

Utsiktsplats på kallmurad terrassering.

KULTURSPÅR AV REKREATION

- Anlagd utsiktsplats på kallmurad terrassering med enklare järnräcke (3).
- Terränganpassad trappa av trä och jord leder ner till sten- och betongfundament till tidigare badbrygga (4).

Enkel trappa med järnräcke leder ner till sten- och betongfundament för tidigare brygga.

Betesmarker

□ Karaktärsområden

Karaktärsområde Betesmarker består av gårdsnära kulle i norra delen samt Åsakullen i södra delen av Brunnsnäs ägor.

Avgränsning

- Trädbevuxna höjder med tydlig historisk koppling till äldre agrar verksamhet.

Kultuhistoriskt sammanhang

- Betesmarker som varit i drift under Brunnsnäs säteri troligen sedan åtminstone slutet av 1700-talet, innehållande äldre markanvändningsgränser och äldre lövträd.

Landskapet och bebyggelsen

Beskrivning av värdebärande karaktärsdrag

- Delvis röjda betesmarker med höjder som möjliggör en storslagen utsikt över närliggande områden och Åsunden. Det gårdsnära norra berget har dramatisk avsats mot bäckfåra. Röjd mark synliggör berg i dagen och äldre ekar vittnar om områdets tidsdjup. Åsakullens södra delar är en biologiskt rik lövskogsmiljö, medan norra delarna främst rymmer brukad barrskog.
- Enstaka vindskydd för betesdjur och rik mängd av kulturspår bidrar till karaktär av historisk agrar miljö.

BYGGNADERNA

Vindskydd för betesdjur

- Vindskydd med kallmurad stengrund, obehandlat lockpanel och tegelklätt sadeltak. Spröjsade fönster och guldfärgad plankdörr med äldre beslag. Troligen nyligen restaurerad, sammanfaller med byggnad på ekonomiska kartan från 1935.

Vindskydd för betesdjur på gårdsnära beteshage. Röjd mark med berg i dagen och äldre lövträd.

KULTURSPÅR AV AGRAR VERKSAMHET

Kulturspår av agrar verksamhet är koncentrerat till Åsakullens skogsbryn samt vid mötet mellan den gårdsnära betesmarken och odlingsmarken. Vid 1800-talets början brukades jorden enbart mellan dessa höjder, medan övrig mark utgjordes av ängs- och betesmark.

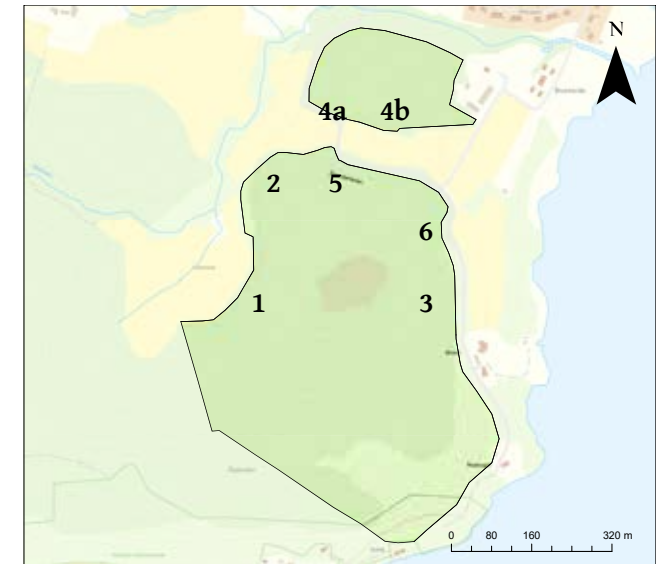
Fältstensmurar

Fastighetsgränserna inom planområdet är i princip oförändrade sedan 1770-talet. Äldre stenmurar är historiskt sett enbart gränser mellan olika markslag - betesmark, ängsmark, fågata - inom Säteriet Brunnsnäs marker. Samtliga markanvändningsgränser i detta avsnitt utgör möjlig rest av inhägnad mellan betesmark och ängsmark alternativt odlingsmark. De sammanfaller med en gräns på Enskifteskartan 1810 och Häradsekonomska kartan 1890/97, vilket indikerar en ålder åtminstone äldre än 1897.

1. (markering på karta)

- Bakgrund: Karaktärsdrag: Långsträckt, bitvis bred och hög, bitvis borttagen. Sträckning längs Åsakullens västra rand, strax öst om bäck. Främst större, rundade stenar, kraf-

tigt mossbevuxna. Möjligtvis enkelmur, där murens botten är bredare än dess topp. Den instabila konstruktionen har till följd att djuren inte gärna håller sig nära muren då de lärt sig att sten kan falla ner.

2. (markering på karta)

- Karaktärsdrag: Långsträckt, bred stenmur. Troligen tidigare sammanhängande med (1). Sträcker sig längs Åsakullens nordvästra rand, strax öst om grusväg. Främst större, oregelbundet rundade stenar, kraftigt mossbevuxna. Avslutas mot bergskant.

3. (markering på karta)

- Karaktärsdrag: Långsträckt stenmur längs Åsakullens östra rand, längs grusväg. Främst större, rundade stenar, kraftigt mossbevuxna.

4. (markering på karta)

- Karaktärsdrag: Långsträckt stenmur i två partier längs gårdsnära säterihagens södra rand, med främst större, rundade stenar, kraftigt mossbevuxna. Västra partiet avslutas med större stenblock (4a). Mellan partierna finns öppning, 3 m bred. Östra partiet sträcker sig längs delar av grusvägen (N-S), längs beteshagen och avslutas söder om ladugården (Ö-V) (4b).

Hägnadssystem

5. (markering på karta)

- Bakgrund och ålder: Möjlig del av hägnadssystem, betesfälla, pg.a dess skarpa vinkel. Troligtvis sammanhängande med övriga stengärdesgårdar som sammanfaller med en gräns på häradsekonomiska kartan vilket indikerar en ålder äldre än 1897.
- Karaktärsdrag: Låg stenhägnad i vinkel (L-formad), lokaliserad där Åsakullens norra del möter grusväg. Främst större, rundade stenar, kraftigt mossbevuxna.

6. (markering på karta)

- Bakgrund: Hägnadssystem, bestående av 1 fålla och 1 fägata. Troligtvis sammanhängande med övriga stengärdesgårdar som sammanfaller med en gräns på häradsekonomiska kartan vilket indikerar en ålder äldre än 1897.
- Karaktärsdrag: Fållan är närmast kvadratisk, 5 x 5 m, begränsad av stenmurar. I fållans östra mitt är en öppning, 2 m br, utifrån vilken en fägata leder. Fägatan är 19 m l (Ö-V) och 2 m br, begränsad på båda sidor av enkla stenrader, 0,5 m br och 0,3 - 0,5 m.

Bergig, skogig bäckmark

□ Karaktärsområden

Karaktärsområde bergig, skogig bäckmark avgränsas. Lokalisering för kulturspår av Efraim Ranks verksamhet markeras med 1.

Avgränsning

- Nordvästra delen av planområdet dominerat av skogsinramad bäckfåra och inkörsväg från landsvägen.

Kulturhistoriskt sammanhang

- Bäckmiljö främst präglad av 1900-talets bibelverksamhet och anläggande av väg in i området under 1940-talet.

Landskapet

Beskrivning av värdebärande karaktärsdrag

Delområdet präglas av bäckfåra i V-Ö riktning med dramatisk höjdskillnad mot betesmark och bevuxen slänt mellan Brunnsnäs säteris ägo gräns och modern bebyggelse norrut. Vägdragning i N-SV korsar bäcken och delar området i en östlig del med glest bevuxen naturmark och en västlig del med brukad barrskog.

Betongkulvert över Brunnsbäcken. Plakat med texten "Vägen till Åsakullen byggdes år 1946" uppsatt på dess östra sida.

Slingrande och terränganpassad grus/asfaltsväg delar området mellan glest bevuxen naturmark och brukad barrskog.

KULTURSPÅR AV EFRAIM RANKS VERKSAMHET, TIDIGT 1900-TAL

Gårdsnära beteshagens bergvägg mot bäckfåran har nyttjats som kuliss för Efraim Rangs missionsverksamhet som bedrevs i början av 1900-talet (se också Säteriområdet).

Beskrivning av värdebärade karaktärsdrag

- Övrig kulturhistorisk lämning i form av samlingsplats, bestående av en anlagd utomhuskyrka, ca 50x15-25 meter. Belägen i slutning mellan bäck och betesmarkens norra bergskant. Platsen är glest bevuxen med bl.a. äldre ekar, omgärdad huvudsakligen av låga stenmurar.
- Fyra tätt intill varandra resta stenar står uppresta framför en flat liggande sten. Altarsten vilar ovanpå en rest sten fastsatt med järnbult, och sammantaget bildas en predikstol. Söder om altaret, mot klippavsatsen, har två rader med huggna sittstenar anlagst. Fyra resta sidostenar markerar gränsen för "Stenkyrkan".

Predikstol av stenblock uppförd tidigt 1900-tal. Predikstolen vänder sig mot klippavsatsen, mot syd. Trappsteg leder till en flat liggande sten med inskription: CURSUS 1911/ DONAVII. Altarstenen ovanför är fastsatt med en järnbult i en rest sten, med inskriptionen: CA IILLHONOM/ LEVANDE STENEN.

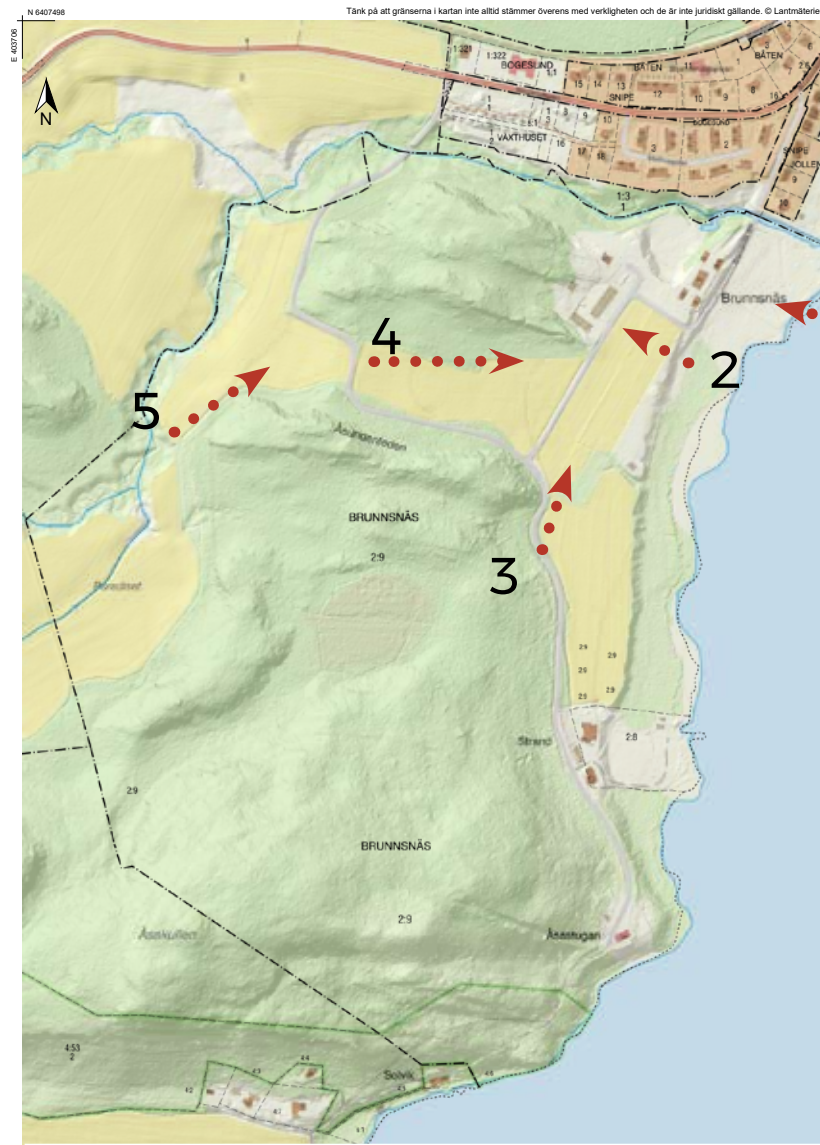

Fornlämningsplatsen i sin helhet. Vy mot sydväst. De tre resta sidostenarna är ca 1,5 meter höga. Stenen i SÖ har inskriptionen LAURA RANG / LUNDSBORG / 3.3.1831 / 20.11.1915. Stenen i SÖ hörnet av området har inskriptionen HELIGT/ HERRANOM. Stenen i SV hörnet har inskriptionen: BIBELKURSEN / 1912.

REDOVISNING AV SYNBILDER

I det följande analyseras den agrara miljöns värdefulla karaktärsdrag med hjälp av en synbilsredovisning.

Ett urval på 5 synbilder har gjorts. I dessa synbilder kan kulturmiljön som helhet särskilt väl upplevas. Varje synbild fungerar som en samlad, visuellt kondenserad bild av de företeelser och sammanhang med kulturhistoriska värden som identifierats i utredningen.

Synbild 1. Brunnsnäs säteri från Ulricehamns centrum.

Synbild 2. Från östra långsidan av lindallén mot ekonomibyggnader och arrendebostad.

Synbild 3. Från grusväg öst om Åsakullen, mot trädallé samt bostads- och ekonomibyggnader.

Synbild 4. Från grusväg som korsar åkermarken i N-S riktning mot parkallé och Ulricehamn.

Synbild 5. Från slutet av grusväg i västra delen av planområdet mot beteshage.

Nyclassicistisk, samlad
säterimiljö på sjönära ås.

Förgrenad infartsväg
av äldre karaktär.

Röjd beteshage på
höjd med äldre löv-
och barrträd.

Säterianläggningens
samspel med vattnet
möjliggörs genom gles
bevuxen gräsäng.

Vid randen av
betesmarker,
ekonomibyggnader
och arrendebostad
med agrar röd/vit/gul
färgsättning.

Odlingsmark inom
yta som under tidigt
1800-tal bestod av
grusade gånger inom
park med engelsk
prägel.

Äldre trädallé med kraftigt
hamlade holländska lindar.

Yngre björkallé
längs bäckfåra

Trädallé berättar om
historisk beskärning
och 1800-talets
trädgårdsideal.

Minnesstenar och
domarringsliknande
stenstrukturer

Grusad vägsträckning
anpassad efter Åsakullens
slänt.

Stengärdesgård som tydligt avgränsar röjd beteshage med äldre träd från odlingsmark.

Parkallé med hamlade lindar.

Odlingsröse

Grusväg

Odlingsmark med hävd sedan åtminstone 1770-talet, vars öppenhet genererar långa siktlinjer mot Åsunden och Ulricehamn.

Stengärdesgårdar avgränsar beteshage från odlingsmark.

Slingrande grusvägar anpassade efter landskapets förutsättningar

KÄLLFÖRTECKNING

Kommunala planeringsunderlag

- Älvsborgs Länsmuseum (1994) Brunnsnäs Säteri. Kulturhistoriskt utredning.
- Ulricehamns kommun (2002) Kulturmiljöprogram.

Stadsbyggnadskontorets arkiv

- Handlingar på fastigheter Brunnsnäs 2:9, Brunnsnäs 2:8 samt del av fastigheterna Bogsund 1:3, Bogsund 1:4 och Brunn 11:95, Ulricehamns kommun.

GIS och kartor

- Grundkarta: Topografiska kartan, Lantmäteriet Geodatasamverkan.

Lantmäteriet Historiska kartor

- 15-BRH-7 Enskifteskarta Ulricehamn 1810
- J112-34-17 Häradsökonomiska kartan Ulricehamn 1890-1897
- Brunn J133-7D2b62 Ekonomiska kartan 1960

Lagar, förordningar och föreskrifter

- Plan- och bygglag
- Boverket, PBL Kunskapsbanken, Förvanskningsförbudet. <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/>

[teman/kulturvarden/kulturvarden-i-plan---och-bygglagen/krav-pa-byggnadsverk-och-tomter/forvanskningsforbudet/](http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/kulturvarden/kulturvarden-i-plan---och-bygglagen/krav-pa-byggnadsverk-och-tomter/forvanskningsforbudet/)

- Boverket, PBL Kunskapsbanken, Varsamhetskravet. <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/kulturvarden/kulturvarden-i-plan---och-bygglagen/krav-pa-byggnadsverk-och-tomter/varsamhetskravet/>
- Boverket, PBL Kunskapsbanken, Underhåll. <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/kulturvarden/kulturvarden-i-plan---och-bygglagen/krav-pa-byggnadsverk-och-tomter/underhall/>

Metoder och rekommendationer

- Riksantikvarieämbetet, Plattform för kulturhistorisk värdering och urval. <http://www.raa.se/kulturarvet/vardering-och-urval/>

